Startpoint ADVISORY

Kartläggning av ojämlika villkor inom kultur och fritid

Gävle kommun
Sektor Livsmiljö
Mars 2022

© Startpoint Advisory AB

Sammanfattning av kartläggningen

PROAKTIVT MINSKA OJÄMLIKHET

Denna kartläggning har initierats av kultur- och fritidsnämnden i syfte att proaktiv arbeta för att minska ojämlika villkor för kommuninvånares deltagande i verksamheter inom kultur- och fritidsnämndens verksamhetsområden. Kartläggningen har följaktligen ambitionen att belysa huruvida villkoren för deltagande påverkas utifrån kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsvariation, sexuell läggning eller ålder.

Kartläggningen har genomförts genom intervjuer och fokusgrupper med nyckelpersoner inom kultur- och fritidsverksamheterna. Inom kartläggningen har även tillgänglig statistik granskats för de olika verksamheterna. Därutöver har nedslag gjorts i nationella undersökningar och forskning kring deltagande i olika former av kultur- och fritidsverksamheter. Kartläggningen lyfter även upp lärdomar från tre andra kommuner.

VISSA UTMANINGAR KVARSTÅR

Kartläggningen fokuserar verksamheterna: konserthuset, kulturskolan, biblioteken, fritidsgårdarna, samt fritid (anläggningar och föreningsstöd). Sammantaget visar kartläggningen på att kultur- och fritidsverksamheterna i flertalet avseenden arbetar aktivt med att säkerställa jämlika villkor för deltagande i verksamheter. Men att det finns målgrupper där arbetet med att sänka trösklar kan utvecklas, exempelvis för personer med funktionsvariation.

Resultaten visar, bland annat, på att representationen utifrån genus på de föreningsdrivna fritidsgårdarna inte kan betraktas som jämlik. På fyra av de nio gårdarna var 2019 sju av tio besökare pojkar. Liksom tidigare nämnt föreligger det ytterligare arbete att tillgängliggöra verksamheter för personer med funktionsvariation. Detta gäller i synnerhet kulturskolan, fritidsgårdarna och fritid. Dessa utmaningar utgörs delvis utav att tillgänglighetsanpassa lokaler, men också nyttjandet av riktad kommunikation och riktade aktiviteter.

© Startpoint Advisory AB

Sammanfattning av kartläggningen

ÖVERGRIPANDE UTVECKLINGSFÖRSLAG

Kartläggningen ger även förslag på sex utvecklingsområden som kan tjäna till att ytterligare stimulera jämlika villkor och sänka trösklar för deltagande i verksamheterna. Dessa utvecklingsförslag är:

- **Strategi och handlingsplan för inkluderande av personer med funktionsvariation**
  En insats för att sänka trösklar för deltagande kan vara att utveckla och etablera en sektorsgemensam strategi med handlingsplan för att i högre utsträckning möjliggöra deltagande. I framtagandet behöver brukare och lokala föreningar inkluderas.
- **Riktade aktiviteter för unga vuxna och gemensamt arbete kring hemmasittare**
  En målgrupp som riskerar att ”falla mellan stolarna” är unga vuxna, och vidare lyfts utmaningar att nå hemmasittare. Bland denna målgrupp är vissa personer UVAS. Kultur- och fritidsverksamheterna kan tillsammans med andra kommunala verksamheter anta som prioriterat område att nå dessa grupper.
- **Marknadsföring för ökad kännedom i socioekonomiskt utmanade områden**
  Riktad marknadsföring och ”lånad legitimitet” beskrivs som en framgångsfaktor för ökad deltagande bland marginaliserade grupper. Fritidsgårdar och föreningar kan behöva stöttning och uppföljning för att nå fler i marknadsföringen.
- **Samverkan kring trygghetsskapande faktorer**
  För att stärka tryggheten och trivseln i anslutning till verksamheterna föreslås samverkan kring särskilt utmanade områden stärkas. Verksamheterna, såväl som föreningar, socialtjänst, polis och fastighetsbolag behöver ta ett gemensamt ansvar.
- **Systematisk uppföljning och utvärdering av arbetet med att sänka trösklar**
  Ett sätt prioritera jämlika villkor är att ge verksamheterna uppdrag att kontinuerligt redogöra för fördelning. Utifrån det kan utvecklingsområden identifieras, initiativ sjösättas, och lärdomar förskaffas.
- **Incitament för mobilitet**
  Som ett led i att motverka segregation mellan kommundelar kan verksamheterna vidare uppdras att stärka mobiliteten i kommunen. Detta kan göras genom gemensamma arrangemang eller turneringar på fritidsgårdarna.

© Startpoint Advisory AB

Innehållsförteckning

	Sid
Kap 1. Inledning om kartläggningen	5
Kap 2. Ojämlika villkor – var uppstår de? • Övergripande bedömningar • Konserthuset • Kulturskolan • Biblioteksverksamheten • Fritidsgårdarna • Fritid och idrott	12
Kap 3. Lärdomar och möjliga åtgärder • Lärdomar från andra kommuner • Möjliga arbetssätt och inriktningar	60
Kap 4. Övergripande utvecklingsförslag	71
Bilagor • Forskning-och litteraturstudie	76

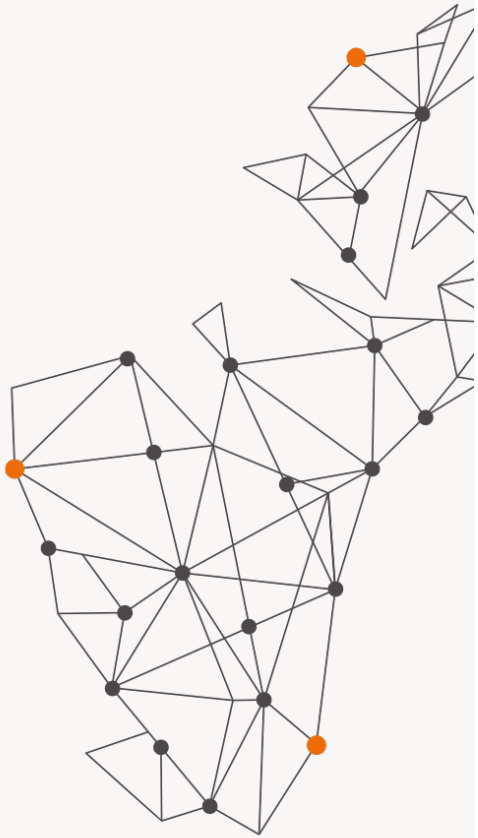

© Startpoint Advisory AB

Kap. 1 Inledning om kartläggningen

OJÄMLIKA VILLKOR

Gävle kommun eftersträvar en jämlik tillgång till och kännedom om kultur- och fritidsverksamheterna bland medborgarna. I denna kartläggning undersöker vi om det finns risk för ojämlika villkor vad gäller att ta del av kultur- och fritidsutbudet i kommunen.

Det är ofta i ung ålder som vi lägger grunden för våra levnadsmönster som äldre. Det finns en hel del studier om ojämlika förutsättningar för en god hälsa bland barn och unga och hur det ofta är nära förknippat med socioekonomisk status. Jämlika villkor är således eftersträvansvärt eftersom det kan ha en positiv inverkan på bl.a. hälsa och välmående bland medborgare.

I detta kapitel ges en introduktion till kartläggningen. Kapitlet är disponerat enligt följande:

- Bakgrunden och syfte med uppdraget
- Fokus och iakttagelser under genomförande
- Metodologiskt tillvägagångssätt
- Kort om kultur- och fritidsområdet i Gävle kommun

© Startpoint Advisory AB

En kartläggning för att arbeta än mer proaktivt för att minska ojämlika villkor inom kultur och fritid

BAKGRUND OCH SYFTE

I Gävle kommun finns ett politiskt antaget program för social hållbarhet där ett av målområdena är jämställda och jämlika villkor. Kultur- och fritidsnämnden arbetar aktivt för att nå programmålet, som är en viktig del i att skapa förutsättningar för en aktiv och meningsfull fritid för alla. Dock finns vissa kvarstående utmaningar i att överbrygga social och ekonomisk utsatthet.

I syfte att arbeta mer proaktivt för att minska ojämlika villkor för Gävles kommuninvånare inom kultur- och fritidsnämndens ansvarsområde har denna kartläggning och nulägesanalys initierats av nämnden, som ett steg på vägen.

Det kan vara bra att förtydliga att det inte är synpunkter eller kritik från medborgare eller verksamhet som ligger till grund för kartläggningen, utan en vilja och ambition från politiken att jobba för jämlika villor inom verksamheterna.

.

Kartläggningen skall belysa om villkoren påverkas utifrån: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsvariation*, sexuell läggning eller ålder.

*funktionsvariation används i denna rapport synonymt med funktionsnedsättning

© Startpoint Advisory AB

Utgångspunkt att identifiera verksamheter och målgrupper där insatser kan ge störst skillnad

Startpoint ADVISORY

FOKUS OCH UTGÅNGSPUNKT

Fokus för kartläggningen har varit att belysa nuläget i kommunen vad gäller ojämlika villkor inom kultur- och fritidsområdet/sektor livsmiljö. Kartläggningen ska i enlighet med kommunens förfrågningsunderlag ge en samlad bild av ev. ojämlikheter mellan invånare i Gävle kommun avseende tillgång och kännedom om verksamheter inom kultur- och fritidsnämndens ansvar.

En viktig utgångspunkt för kartläggningen, vilket tydliggjordes i inledande dialog med nämnden, har varit att ha fokus på att identifiera vilka verksamheter och målgrupper som har en högre risk för ojämlika villkor och där åtgärder kan ge störst skillnad.

Kartläggningen har genomförts under kalenderperioden 10 jan-14 mars 2022, vilket inneburit ett relativt intensivt genomförande. Det har således varit viktigt att ha sikte på att lyfta fram de verksamheter och målgrupper där vi ser att behovet är större och föreslå utvecklingsförslag utifrån dessa.

IAKTTAGELSER I GENOMFÖRANDE

Utifrån intervjuer med tjänstemän och nämnd inom kultur- och fritid är det våra iakttagelser att:

- Det finns ett tydligt intresse och ambition att förbättra arbetet med jämlika villkor inom flera av verksamheterna.
- Det finns en relativt god medvetenhet om vilka målgrupper som primärt upplever trösklar för deltagande inom verksamheterna.
- Det finns flertalet pågående insatser och aktiviteter kopplat till att ex. bredda deltagande och nå ut till fler inom kultur- och fritidsområdet.

I intervjuer med andra kommuner och statliga myndigheter så som Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågor (MUCF), och Myndigheten för Delaktighet (MFD) indikerar att detta är ett central fråga som också hamnat i fokus i nationell politik där ex. Kulturrådet har uppdrag att se närmare på hur Kulturskolna kan bli mer inkluderande och jämlik.

© Startpoint Advisory AB

Intervjuer, fokusgrupper med civilsamhälle och kvantitativ analys av tillgänglig statistik

Startpoint ADVISORY

VÅRT METODOLOGISKA TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

I genomförandet av kartläggningen har en kombination av kvalitativa och kvantitativa metoder och datakällor använts, enligt nedan:

Intervjustudie

- Intervjuer med ordförande i nämnden samt berörda chefer och nyckelpersoner inom kultur- och fritidsområdet. Intervjupersonerna har valts ut i dialog med sektionschef i samband med uppstart.
- Intervjuer med statliga myndigheter och organisationer med uppdrag kopplade till undersökningsområdet (MFD, MUCF och SKR).

Fokusgrupper med representanter från civilsamhället

- Fritidsgårdar (Legenden och Vävaren) som i Gävle kommun drivs av föreningar.
- Idrottsföreningar i kommunen (Gefle IF Fotboll, Gefle IF Friidrott, Sätra IK och BK Falken) ett urval som gjorts i dialog med distriktsidrottschef RF SISU.

Omvärldsbevakning och best-practice

- Intervjuer med tre andra kommuner (Västerås, Jönköping och Botkyrka) som beskrivs arbeta framgångsrikt för en jämlik kultur och fritid. Urval har gjorts utifrån rekommendationer från Gävle kommun, MFD, MUCF och SKR.

Forskning- och litteraturstudie

- En koncis litteratur-och forskningsgenomgång omfattande ett urval av aktuella artiklar och publikationer som behandlar ojämlikhet mellan målgrupper inom kultur- och fritidsområdet.

Kvantitativ analys

- Kvantitativa analyser utifrån tillgänglig statistik från Gävle kommun samt nationella databaser (KOLADA) och undersökningar. En utmaning i den kvantitativa analysen har varit att inom tidsramarna för projektet få tillgång till önskad data från verksamheterna,. Det är vår uppfattning att det främst berott på att verksamheterna behövt prioritera, att data inte finns lättillgängligt i verksamhetssystem och att den delvis är begränsad. Ett arbete som delvis pågår i och med pågående införande av Power BI. Kartläggningen innehåller delvis på data från år med pandemi (senast tillgänglig data) vilket vi tagit hänsyn till i värderingar och analys men är bra att ha i åtanke vid läsning och egen analys av data.

© Startpoint Advisory AB

En kort beskrivning av verksamheterna inom kultur- och fritidsområdet i Gävle kommun

FEM VERKSAMHETER I FOKUS

I Gävle kommun ryms kultur- och fritidsfrågorna inom sektor livsmiljö. Cirka 500 personer arbetar inom sektor livsmiljö, som består av åtta verksamheter. Av dessa är följande fyra relevanta för kartläggningen:

Kultur

Verksamheterna har det övergripande uppdraget att utveckla kulturlivet i Gävle, med fokus på barn och unga och består av:

- **Kulturskolan**, som anordnar kurser inom dans, media, musik, etc, för barn och unga. Enheten erbjuder också gratis kulturpedagogisk verksamhet i vissa stadsdelar i samarbete med andra
- **Konst och kultur**, som omfattar Gävle konstcentrum och ansvarar för konst i det offentliga rummet. Enheten handlägger också stöd till det lokala konstlivet samt föreningsstöd, inklusive det stöd som går till de föreningsdrivna **fritidsgårdarna**
- **Gasklockorna**, som arbetar operativt med evenemangs- och konferensverksamhet

Fritid

Verksamheten har det övergripande ansvaret för idrotts- och friluftsverksamheten i kommunen och består av följande fyra enheter

- **Bad**, som ansvarar för tre badanläggningar samt Vallbo Ishall. Erbjuder simundervisning, rehab och simträning på badanläggningarna.
- **Friluftsliv,** som har det övergripande ansvaret för drift och underhåll av verksamhetens offentliga utomhusbad och friluftsområden, däribland Hemlingby friluftsområde.
- **Fritidsstöd och utveckling**, som ansvarar för stöd och bidrag till föreningar och utvecklingsfrågor och utredningsfrågor rörande verksamhetens ansvarsområden.
- **Gavlehov**, som ansvarar för Gavlehov och kommunens övriga idrottsanläggningar. hanterar också bokningar av kommunens idrottshallar och skolidrottshallar.

© Startpoint Advisory AB

En kort beskrivning av verksamheterna inom kultur- och fritidsområdet i Gävle kommun

Startpoint ADVISORY

FEM VERKSAMHETER I FOKUS

Gävle Konserthus

Konserthuset arrangerar konserter, och till verksamheten hör även en professionell symfoniorkester. Verksamheten består av:

- **Gävle symfoniorkester**, som erbjuder upplevelser av levande musik. Symfoniorkestern har även ett regionövergripande uppdrag
- **Publik och marknad**, som ansvarar för biljettförsäljning och kundservice, samt marknadsföring och administration av hemsidor och sociala medier
- **Kongress och event**, som ansvarar för uthyrning av Konserthuset till externa arrangörer
- **Teknik, fastighet och musikproduktion**, som ansvarar scenteknik, fastighetsfrågor och musikproduktion som inte äger rum inom ramen för symfoniorkesterns verksamhet

Bibliotek

Verksamheten ansvarar för kommunens bibliotek, där besökande kan läsa och låna olika typer av medier. Biblioteken har också en omfattande programverksamhet med författarbesök, föreläsningar och aktiviteter riktade mot barn och unga. Verksamheten består av enheterna

- **Stadsbibliotek**, som ger besökare möjlighet till lån, tidningar och andra medier, samt arrangerar olika typer av aktiviteter. Här finns också Europa Direkt
- **Närbibliotek**, som inbegriper folkbibliotek lokaliserade på olika platser i kommunen. Sex av dessa är integrerade folk- och skolbibliotek
- **Konsument Gästrikland**, som är ett samarbete mellan fem kommuner och erbjuder kostnadsfri och opartisk konsumentvägledning och budget- och skuldråddgivning.

Denna kartläggningen fokuserar främst på verksamheterna: Gävle Konserthus, kulturskolan, biblioteksverksamheten, fritidsgårdarna samt fritid

© Startpoint Advisory AB

Innehållsförteckning

Inledning om kartläggningen

Ojämlika villkor var uppstår de?

Lärdomar och möjliga åtgärder

Övergripande utvecklingsförslag

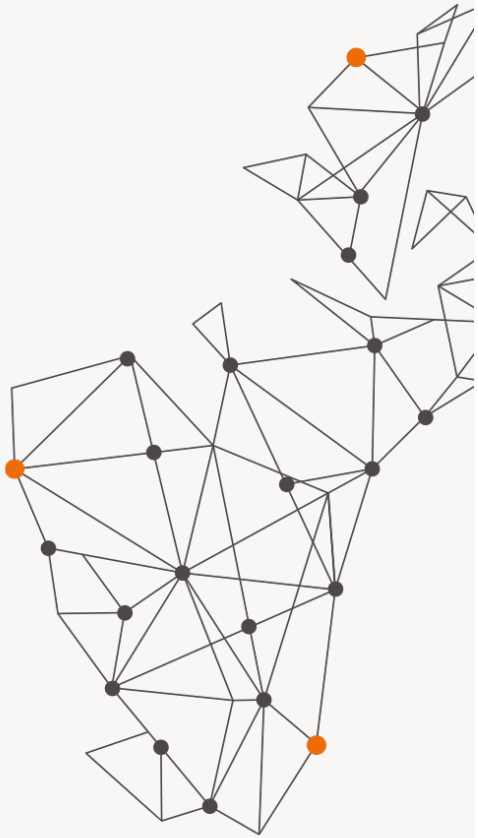

© Startpoint Advisory AB

Kap 2. Ojämlika villkor - var uppstår de?

OJÄMLIKA VILLKOR I VERKSAMHETERNA

Att belysa och uppmärksamma ojämlika villkor för deltagande mellan olika målgrupper skapar insikt och kunskap om nuläget. Därtill ger det förutsättningar för att göra något åt identifierade trösklar och hinder.

Detta kapitel syftar till att ge överblick inom vilka verksamheter de ojämlika villkoren är som tydligast och för vilka målgrupper. Baserat på tillgänglig statistik, intervjuer med chefer och andra nyckelpersoner inom kultur- och fritidsområdet samt fokusgrupper med civilsamhället, ringar vi in och redogör för var ojämlika villkor för deltagande och kännedom om verksamheterna riskerar uppstå.

Kapitlet är indelat i fem fristående avsnitt. Ett för respektive verksamhet: konserthuset, kulturskolan, bibliotek, fritidsgårdar och fritid. För varje verksamhet presenteras:

- Sammanfattande analys och slutsatser
- Resultat från nationella undersökningar och forskning
- Analys av tillgänglig statistik
- Vad som framkommit i intervjuer och fokusgrupper

Inledningsvis ger vi en övergripande bild av var vi bedömer att ojämlika villkor riskerar att uppstå inom sektor livsmiljö.

© Startpoint Advisory AB

Var finns risk att ojämlika villkor uppstår?

Startpoint ADVISORY

- Vi bedömer att kommunen har god medvetenhet och arbetar aktivt för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har uppmärksammat och inlett arbete för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har ett utvecklingsarbete framför sig för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att vi inte har tillräckligt med underlag för att göra en bedömning huruvida det finns jämlika villkor för målgruppen

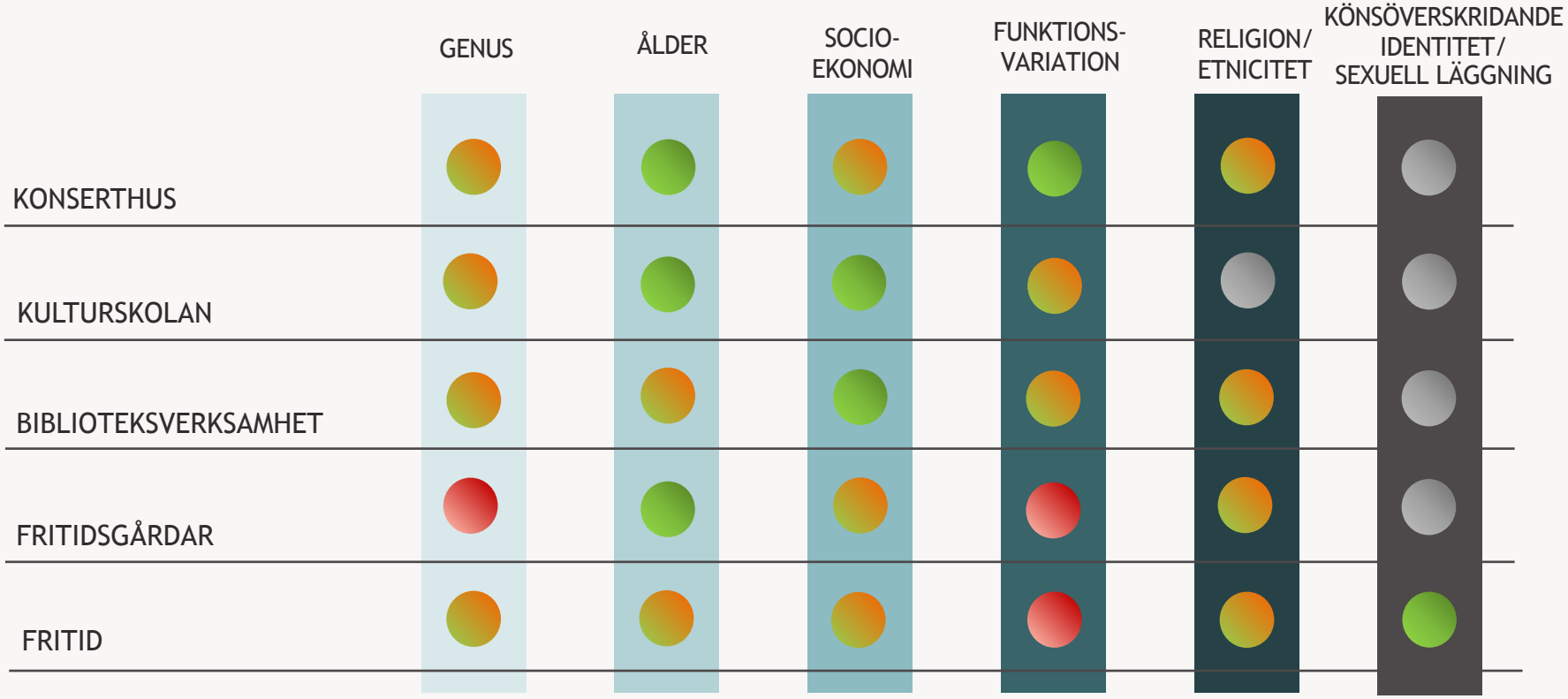

I ovan figur illustreras i vilka verksamheter och för vilka målgrupper som vi bedömer att det finns risk att ojämlika villkor uppstår. Bedömningarna är baserade på vad som framkommit i denna kartläggning och ska ses som vägledande i ett fortsatt utvecklingsarbete för att kunna prioritera och fokusera insatser där behovet är som störst.

© Startpoint Advisory AB

Vår bedömning av ojämlika villkor konserthuset

Startpoint ADVISORY

- Vi bedömer att kommunen har god medvetenhet och arbetar aktivt för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har uppmärksammat och inlett arbete för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har ett utvecklingsarbete framför sig för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att vi inte har tillräckligt med underlag för att göra en bedömning huruvida det finns jämlika villkor för målgruppen

KONSERTHUSET		Vår motivering till bedömning
GENUS		Kvinnor är överrepresenterade som besökare på Konserthuset, vilket ligger i linje med nationella kartläggningar. Dock genomförs insatser för att väcka intresse bland män, tex konserter på temat Gaming.
ÅLDER		Besökare på konserthuset tenderar att vara medelålders eller äldre. Dock genomförs insatser i samarbete med både sär-, grund-, och förskola för att väcka intresse bland en yngre målgrupp.
SOCIOEKONOMI		Deltagande är förknippat med avgift, och det beskrivs som att den typiske besökaren är välbeställd. Dock genomförs insatser, såsom Öppna repetitioner, för att tillgängliggöra utbudet för fler.
FUNKTIONSVARIATION		Det beskrivs som att tillgänglighetsanpassningen i lokalen är ”nere på detaljnivå” – avseende exempelvis kontraster för personer med synnedsättning. Därutöver finns upparbetad samarbete med särskola.
RELIGION/ETNICITET		Det framförs att vissa initiativ, t. ex. med *Artist in residence*, har genomförts för att väcka intresse bland grupper med annan bakgrund än svensk. Dock poängteras att detta kan utvecklas ytterligare.
KÖNSÖVERSKRIDANDE IDENTITET/ SEXUELL LÄGGNING		Vi har inte tillräckligt med underlag för att göra en underbyggd bedömning av villkor för deltagande och kännedom för denna målgrupp.

© Startpoint Advisory AB

Vår bedömning av ojämlika villkor kulturskolan

Startpoint ADVISORY

- Vi bedömer att kommunen har god medvetenhet och arbetar aktivt för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har uppmärksammat och inlett arbete för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har ett utvecklingsarbete framför sig för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att vi inte har tillräckligt med underlag för att göra en bedömning huruvida det finns jämlika villkor för målgruppen

KULTURSKOLAN		Vår motivering till bedömning
GENUS		Det finns en god kännedom om att en majoritet av kursdeltagare är flickor i likhet med riket. Däremot verkar det finnas få, vad vi vet, initiativ för att rikta marknadsföring och aktiviteter till pojkar för att förändra detta.
ÅLDER		Kulturskolan är en verksamhet som primärt riktar sig till barn och unga mellan 4-20 år, vilka vi uppfattar att man når ut till och det finns inga tydliga hinder för deltagande inom åldersgruppen.
SOCIOEKONOMI		Kommunen har en god medvetenhet och arbetar aktivt med att nå ut till målgruppen genom ex. projektet ”Dream orchestra” och den avgiftsfria verksamheten ”El Sistema”.
FUNKTIONSVARIATION		Det uttrycks av verksamheten finnas ett utvecklingsarbete att göra för att nå ut och minska trösklar för deltagande för målgruppen. Samtidigt finns exempel på pågående initiativ som El Sistema för särskola och samt pedagogisk kompetens att möta målgruppen.
RELIGION/ETNICITET		Vi har inte tillräckligt med underlag för att göra en underbyggd bedömning av villkor för deltagande och kännedom för denna målgrupp. En anledning till detta är att målgruppen, bl.a. pga. av integritetsskäl, inte följs upp i officiell statistisk.
KÖNSÖVERSKRIDANDE IDENTITET/ SEXUELL LÄGGNING		Vi har inte tillräckligt med underlag för att göra en underbyggd bedömning av villkor för deltagande och kännedom för denna målgrupp.

© Startpoint Advisory AB

Vår bedömning av ojämlika villkor bibliotek

Startpoint ADVISORY

- Vi bedömer att kommunen har god medvetenhet och arbetar aktivt för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har uppmärksammat och inlett arbete för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har ett utvecklingsarbete framför sig för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att vi inte har tillräckligt med underlag för att göra en bedömning huruvida det finns jämlika villkor för målgruppen

BIBLIOTEK		Vår motivering till bedömning
GENUS		I likhet med situationen nationellt är en majoritet (över 60 procent) av de aktiva låntagarna kvinnor. Detta kan delvis ha sin orsak i bilden av bibliotek och klassiska könsnormer.
ÅLDER		Kommuninvånare mellan 25 och 54 är de mest aktiva låntagarna, vilket kan ha en orsak i att barnfamiljer är en prioriterad målgrupp. Emellertid framförs att det finns utmaningar i att nå ungdomar.
SOCIOEKONOMI		Biblioteken är en öppen och avgiftsfri verksamhet. Därutöver visar utlåningsstatistiken att det är på biblioteken i Sätra och i Andersberg flest lån äger rum.
FUNKTIONSVARIATION		Det beskrivs som att lokalerna genomgår tillgänglighetsanpassningar, men att det kvarstår utmaningar i detta. Därutöver framförs att det inte genomförs riktade aktiviteter för personer med funktionsvariation
RELIGION/ETNICITET		Det framförs i intervjuer att efterfrågan på titlar på andra språk än svenska inte motsvarar det potentiella behovet. Vidare lyfts ett behov av att utveckla samverkan med lokala språkföreningar
KÖNSÖVERSKRIDANDE IDENTITET/ SEXUELL LÄGGNING		Vi har inte tillräckligt med underlag för att göra en underbyggd bedömning av villkor för deltagande och kännedom för denna målgrupp.

© Startpoint Advisory AB

Vår bedömning av ojämlika villkor fritidsgårdar

Startpoint ADVISORY

- Vi bedömer att kommunen har god medvetenhet och arbetar aktivt för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har uppmärksammat och inlett arbete för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har ett utvecklingsarbete framför sig för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att vi inte har tillräckligt med underlag för att göra en bedömning huruvida det finns jämlika villkor för målgruppen

FRITIDSGÅRDAR		Vår motivering till bedömning
GENUS		Pojkar är överrepresenterade bland besökarna på fritidsgårdarna. På vissa av gårdarna är sju av tio besökare pojkar (2019).
ÅLDER		Utifrån den definierade målgruppen identifieras inga hinder för deltagande med hänsyn till ålder.
SOCIOEKONOMI		Fritidsgårdarna är öppna och avgiftsfria och saknar därmed socioekonomiska trösklar för deltagande. Med det sagt genomförs få systematiska insatser för att attrahera fler besökare.
FUNKTIONSVARIATION		Det beskrivs som att vissa av lokalerna inte är tillgänglighetsanpassade. Därutöver framförs få exempel på riktade aktiviteter eller kommunikation mot personer med funktionsvariation.
RELIGION/ETNICITET		Fritidsgårdarna är öppna och avgiftsfria och finns dessutom utspridda brett i kommunen. Med det sagt genomförs få systematiska insatser för att attrahera fler besökare, exempelvis genom föräldrakontakt.
KÖNSÖVERSKRIDANDE IDENTITET/ SEXUELL LÄGGNING		Vi har inte tillräckligt med underlag för att göra en underbyggd bedömning av villkor för deltagande och kännedom för denna målgrupp.

© Startpoint Advisory AB

Vår bedömning av ojämlika villkor fritid

Startpoint ADVISORY

- Vi bedömer att kommunen har god medvetenhet och arbetar aktivt för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har uppmärksammat och inlett arbete för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att kommunen har ett utvecklingsarbete framför sig för att säkerställa jämlika villkor för målgruppen
- Vi bedömer att vi inte har tillräckligt med underlag för att göra en bedömning huruvida det finns jämlika villkor för målgruppen

FRITID		Vår motivering till bedömning
GENUS		Det finns en god kännedom om fördelningen mellan pojkar och flickor inom ex. idrottsföreningar, och kommunen har ex. utvecklat en föreningsstödsmodell som ska främja jämställdhet utifrån detta.
ÅLDER		Det finns en god kännedom och exempel på initiativ för att nå ut till den äldre målgruppen vad gäller möjligheter att söka ekonomiskt bidrag för ex. friluftsaktivitet. Det verkar dock finnas behov av fler initiativ för att nå ut till den äldre målgruppen ex. på baden.
SOCIOEKONOMI		Det finns kunskap om trösklar för målgruppen i form av ex. avgifter i föreningsliv och kostnader för sportutrustning vilket lett till initiativ så som Sportoteket. Vi bedömer att det finns behov att initiera fler riktade aktiviteter/åtgärder för att i synnerhet säkerställa kännedom om utbud.
FUNKTIONSVARIATION		Detta uttrycks av verksamheten vara en målgrupp där det finns utvecklingsbehov för att säkerställa kännedom och lika villkor för deltagande ex. tillgång till förrådsutrymmen i vissa idrottshallar.
RELIGION/ETNICITET		Det finns en medvetenhet och initiativ till att skapa jämlika villkor på baden utifrån önskemål om könsseparerade badtillfällen, dock verkar det finnas ytterligare efterfrågan från medborgare om att utvidga detta till fler bad.
KÖNSÖVERSKRIDANDE IDENTITET/ SEXUELL LÄGGNING		Det finns en god medvetenhet och kunskap om målgruppen då samtliga anställda har genomgått en utbildning om HBTQ från RFSL. Inom ramen för arbetet togs även handlingsplaner för området fram.

© Startpoint Advisory AB

Sammanfattningsvis om konserthuset

VAR RISKERAR OJÄMLIKA VILLKOR ATT UPPSTÅ?

- **Homogen grupp i ”kärnpubliken”**
  Det beskrivs som att den typiska publiken på konserthuset domineras av kvinnor, välbeställda, äldre, stadsbor och personer med svensk bakgrund. Detta ligger i linje med nationella kartläggningar av konsumtionen av *Traditionell kultur* – dit Myndigheten för Kulturanalys räknar klassiska konserter.

- **Insatser för att tillgängliggöra för fler – personer med funktionsvariation och boende på andra platser**
  Först och främst beskrivs tillgänglighetsanpassningen i konserthuset har kommit långt, även om förväntan om tystnad under konsert kan utgöra en upplevd tröskel för personer med funktionsvariation. Därutöver har Konserthuset upparbetade samarbeten med särskolan, där elever bland annat får möjlighet att komponera egen musik. Dessutom streamas en stor del av utbudet, bland annat till kommunala boenden och till andra platser i regionen – vilket tillgängliggör utbudet för fler

- **Utvecklingspotential i att nå fler med annan bakgrund än svensk**
  Publiken under de öppna repetitionerna beskrivs vara mer heterogen än annars. En orsak till detta kan vara det fria inträdet, men helt centralt är även att dessa konserter marknadsförs i samarbete med bland annat SFI. Dock framförs att det finns ytterligare steg att ta avseende att väcka intresse bland personer med annan bakgrund än svensk, exempelvis genom samarbeten med musiker från andra musiktraditioner än den svenska eller västerländska.

- **Anpassningar i innehåll kan attrahera andra grupper – såsom yngre män**
  Ett sätt att nå en mer heterogen publik beskrivs vara att tillhandahålla ett utmanande utbud. Exempelvis beskrivs ett tidigare initiativ kring gamingmusik ha attraherat en målgrupp, i synnerhet yngre män, som annars inte hittar till Konserthuset. Detta beskrivs som något som kan utforskas vidare.

© Startpoint Advisory AB

Konserthuset
- Nationella undersökningar och forskning

Startpoint ADVISORY

KVINNOR, VÄLBESTÄLLDA, ÄLDRE OCH STADSBOR DOMINERANDE

Kvinnor deltar i kulturlivet i högre utsträckning än män

- Konserthuset är i många avseenden ett exempel på konsumerande kultur. Det har gjorts få undersökningar i Sverige om konsumerande av det utbud som typiskt erbjuds inom ramen för ett konserthus.
- Med det sagt har undersökningar gjorts på deltagande i kulturlivet i Sverige. Myndigheten för Kulturanalys redovisar bl.a. socioekonomiska analyser över hur deltagandet i kulturlivet ser ut bland olika grupper i samhället. Ett centralt resultat i rapporten är att kvinnor tenderar att delta i kulturlivet i högre utsträckning än vad män gör. De kulturaktiviteter där män är mer aktiva i kulturlivet är besök av fornminne samt att spela datorspel/TV-spel. Kvinnor är särskilt överrepresenterade inom kulturgruppen Traditionell kultur (ex. klassisk musik).

Socioekonomi en avgörande faktor i vilken utsträckning personer tar del av kulturlivet

- Social härkomst, socioekonomisk status och inkomst har en tydlig påverkan i vilken utsträckning personer deltar i kulturlivet. Vidare fastslår rapporten från Kulturanalys även att ju högre utbildningsnivå en person har – desto mer aktiv i kulturlivet tenderar denne att vara. Dessa samband är särskilt starka vad gäller kulturgruppen *Traditionell kultur* (ex. klassisk konserter).

Vanligare att äldre tar del av traditionell kultur i form av konsert/opera

- Inom de kulturyttringar som räknas till *traditionell kultur* är äldre åldersgrupper något överrepresenterade. Den åldersgrupp där störst andel hade tagit del av klassisk konsert/opera är 65-85-åringar.

Stadsbor är mer benägna att ta del av *Traditionell kultur*

- Vidare visar kartläggningen att människor som bor i städer är mer betydligt mer benägna att ta del av *Traditionell kultur.* Andelen stadsbor som under de senaste tolv månaderna tagit del av klassisk konsert/opera var enligt undersökningen dubbelt så hög som andelen landsbygdsbor som gjort detsamma.

Källor: Myndigheten för kulturanalys: Kulturvanor: socioekonomiska analyser och tidstrender (2017 & 2021)

© Startpoint Advisory AB

Konserthuset
- Intervju med chef för konserthuset

Startpoint ADVISORY

TYPISKST SETT HOMOGEN GRUPP, MEN INSATSER FÖR ATT NÅ FLER

Generellt homogen grupp

- Det beskrivs som att den typiska besökaren på konserthuset är en medelårs eller äldre välbeställd kvinna med svensk bakgrund, ibland i sällskap av sin partner. Att ta del av symfoniorkestern är förknippat med en kostnad. Men denna uppgår endast till mellan 200 och 300 kronor, och det beskrivs som att orsaken till homogeniteten snarare har att göra med intressen än hinder för deltagande. Därutöver kan vissa grupper, såsom studenter, ta del av utbudet till reducerat pris.

Insatser för att väcka intresse bland fler

- Emellertid genomförs insatser för att väcka intresse bland fler för utbudet. Exempel på sådan insatser kan vara då konserter ges på temat gaming soundtrack. Gaming är ett fritidsintresse där yngre män är överrepresenterade, och kan följaktligen ses som en ansats att väcka intresse bland en målgrupp som inte vanligtvis söker sig till Konserthuset.
- Ett annat exempel är då symfoniorkestern och *Artist in residence* samarbetade med lokala förmågor ute i stadsdelarna för att ge konsert med musik från andra kulturer än den västerländska. Detta exempel beskrivs ha varit framgångsrikt i att väcka intresse hos en bredare målgrupp. Dock framförs det att detta exempel var något av en ”engångsföreteelse”, och att arbetet skulle kunna präglas av ett större mått av systematik. Det lyfts att det sannolikt finns ytterligare potential i samarbete med kommun- och regioninvånare som har bakgrund i andra kulturer än den västerländska. Särskilda marknadsföringsinsatser har också genomförts i exempelvis Andersberg.
- Ytterligare exempel på insatser för att väcka intresse är givetvis Kulturtrappan och *El Sistema*, men även projekten ”Pärlor för glin” och ”Förskoleklassiker” – två initiativ som båda riktar sig brett till förskolan.

© Startpoint Advisory AB

Konserthuset
- Intervju med chef för konserthuset

Startpoint ADVISORY

INSATSER GÖRS FÖR ATT TILLGÄNGLIGGÖRA OCH VÄCKA INTRESSE HOS EN MER HETEROGEN PUBLIK

Mer heterogen grupp under *Öppna repetitioner*

- Utöver de klassiska konserterna, till vilka besökare köper biljett, ges även *Öppna repetitioner*, konserter deltagare kan ta del av utan avgift. Dessa beskrivs tillgängliggöra kulturupplevelsen för fler, och publiken på dessa öppna repetitioner beskrivs som mer heterogen. Orsaken till detta beskrivs delvis vara att det är kostnadsfritt. Därutöver beskrivs även samverkan med aktörer såsom SFI och särskolan vara en centralt bidragande faktor till en mer heterogen publik.

Digitala konserter når fler – äldreboenden och regionövergripande

- Ytterligare en insats som tillgängliggör utbudet för fler är streamade konserter. Detta beskrivs ha tagit fart under pandemin, då konserter bland annat streamats till äldreboenden.
- Symfoniorkestern har vidare ett regionövergripande uppdrag, och konserter från konserthuset har även streamats till andra platser i region. I tillägg förläggs konserter i viss utsträckning för att möjliggöra för besökande från andra platser i länet att resa hem med sista tåget /sista bussen.

Riktade insatser för personer med funktionsvariation

- Först och främst har det bedrivits ett aktivt arbete med att tillgängliggöra konserthuset för personer med funktionsvariation. Det beskrivs som att tillgänglighetsanpassningen numera är ”nere på detaljnivå” – avseende exempelvis kontraster. Förväntan på tystnad under konsert beskrivs emellertid kunna utgöra en potentiell tröskel för deltagande för personer med funktionsvariation, eventuellt i synnerhet neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF).
- Därutöver beskrivs det som att det finns ett upparbetad samarbete med särskolan, i vilket elever tillsammans med musiker får komponera egen musik. Detta beskrivs sänka trösklar för deltagande ytterligare.

© Startpoint Advisory AB

Sammanfattningsvis om kulturskolan

VAR RISKERAR OJÄMLIKA VILLKOR ATT UPPSTÅ?

- **Inom kommunen finns flera initiativ för att bredda och anpassa kulturverksamheten och nå ut till fler**
  Det finns en god medvetenhet om jämlika villkor och flertalet exempel på initiativ där kommunen arbetar med att nå ut till en breddad målgrupp ex. med fokus på äldre och också barn och unga i socioekonomiskt utmanande områden med projektet ”Dream Orchestra” och gratisverksamheten ”El Sistema” (bidragsfinansierad från staten ett år i taget) som riktar sig till barn.

- **En högre andel flickor i kulturskolan**
  I likhet med nationell statistik över deltagare i kulturskolan så är en majoritet flickor även i Gävle kommun. Inom de långa och terminsvisa kurserna, vilka utgör den stora delen av kulturskolans kurser, utgör flickor 63% av deltagarna och pojkarna 37%. Det verkar finnas en medvetenhet om denna fördelning inom kulturskolan men få, vad vi vet, riktade initiativ för att attrahera fler pojkar till verksamheten.

- **Avgifterna uttrycks vara ett hinder för breddat deltagande**
  Avgifterna uttrycks i intervjuer vara ett hinder för breddat deltagande inom kulturskolan. De vanligaste terminsavgifterna för kulturskolans kurser i Gävle är i paritet med riket ca 650 kr. Det finns samtidigt inga entydiga forskningsresultat om avgifternas påverkan på deltagande i kulturskolan, men att det för de mest ekonomiskt utsatta hushållen kan utgöra ett hinder för deltagande.

- **Utvecklingsarbete gällande unga med funktionsvariation**
  Det påtalas i intervjuer finnas ett fortsatt utvecklingsarbete att göra för att i högre grad inkludera unga med funktionsvariation i verksamheten. Samtidigt finns det pågående initiativ riktade mot målgruppen..

© Startpoint Advisory AB

Kulturskolan
- Nationella undersökningar och forskning

Startpoint ADVISORY

NATIONELL POLITIK SÄTTER FOKUS PÅ EN JÄMLIK KULTURSKOLA

Nationell politik sätter fokus på inkluderande och jämlik kulturskola

- En jämlik och inkluderande kulturskola har under de senaste åren uttryckts som eftersträvansvärt från nationell politik. Exempelvis har Kulturrådet fått en särskilt uppdrag att just se till lika premisser för att ta del av kultur.
- Bland metoder som testats för att sänka trösklarna för deltagande nämns bland annat att anpassa verksamheten genom att bedriva den med spridning i bostadsområden eller i nära samarbete och anslutning till grundskolor och då med anpassning till undervisningstid.
- Att verksamheter bedrivs i samband med barnens vardagliga grundskolekontext i mindre socioekonomiskt gynnade bostadsområden ses också som strategier för att bredda deltagandet.

Den typiska kulturskoleeleven - en svenskfödd flicka, medelklass med två föräldrar med en högre utbildningsnivå

- Forskning och undersökningar från MUCF visar att den typiska kulturskoleeleven är en svenskfödd flicka, medelklass med två föräldrar som är välutbildade.
- Lärare och chefer i kulturskolan ser dock möjligheter och strategier för att bredda deltagandet. Detta exempelvis genom lovverksamheter, kort-kurser och prova-på-verksamhet som ska locka eleverna till kulturskolans verksamhet utan uttalade krav på fördjupning eller långsiktighet.

Det en större andel unga utrikes födda än inrikes födda i åldern 16–25 år som ägnar sig åt olika former av kultur på fritiden

- Det är bland kulturaktiviteter som de största skillnaderna mellan olika grupper av unga finns. Främst mellan unga tjejer och killar och mellan unga som är födda i Sverige eller i ett annat land.
- En större andel unga utrikes födda än inrikes födda i åldern 16–25 år ägnar sig åt olika former av kultur på fritiden. Killar tar i mindre utsträckning del av kulturella aktiviteter på sin fritid jämfört med tjejer

Källor: Intervju med gruppledare på avdelningen metodstöd MUCF; MUCF, Rapporten, ”Ungas rätt till en meningsfull fritid – tillgång, trygghet och hinder”, Ung idag 2020

© Startpoint Advisory AB

Kulturskolan
- Nationella undersökningar och forskning

Startpoint ADVISORY

STÖRRE ANDEL UNGA UTRIKES FÖDDA ÄN INRIKES FÖDDA ÄGNAR SIG ÅT KULTUR

Samtidigt är det en större andel unga utrikes födda än inrikes födda i åldern 16–25 år som ägnar sig åt olika former av kultur på fritiden.

- Det är bland kulturaktiviteter som de största skillnaderna mellan olika grupper av unga finns. Främst mellan unga tjejer och killar och mellan unga som är födda i Sverige eller i ett annat land.
- En större andel unga utrikes födda än inrikes födda i åldern 16–25 år ägnar sig åt olika former av kultur på fritiden. Killar tar i mindre utsträckning del av kulturella aktiviteter på sin fritid jämfört med tjejer

Ungas möjlighet att ta del av och utöva kultur har påverkats av pandemin.

- År 2020 gick många kulturskolor över till distansundervisning i stor utsträckning. Undervisning som sker i grupp och drop in-verksamhet har varit svårare att överföra till digital form.
- På samma sätt som det finns en oro att unga inte kommer att återkomma till idrottande efter pandemin, finns en oro att unga inte heller kommer fortsätta med kulturaktiviteter på fritiden, samt att färre unga ska påbörja aktiviteter.
- Det finns rik att ungas motivation ska minska när möjligheterna att dela sin aktivitet med andra i form av konserter, utställningar eller annat inte finns.

En klar majoritet av kommuner anser att samverkan mellan kulturskola och skola behöver utvecklas

- Nationell undersökning av Kulturrådet visar på att ca 80% av respondenter i kommuner vill ha en utvecklad samverkan mellan kulturskola och skola.
- Många kulturskolechefer ser ett behov av att i högre grad arbeta utifrån gemensamma målsättningar och nära varandras verksamheter. I dagsläget uppges samarbete främst ske kring kring kortsiktiga praktiska frågor så som schemaläggning och lokaler och det efterfrågas ett gemensamt långsiktiga strategisk samverkan

Källa: Goda levnadsvillkor för många, men inte för alla, mucf 2021

© Startpoint Advisory AB

Kulturskolan
- Nationella undersökningar och forskning

Startpoint ADVISORY

OKLART I VILKEN GRAD AVGIFTERNA PÅVERKAR DELTAGANDET

Ungas möjlighet att ta del av och utöva kultur har påverkats av pandemin

- År 2020 gick många kulturskolor över till distansundervisning i stor utsträckning. Undervisning som sker i grupp och drop in-verksamhet har varit svårare att överföra till digital form.
- På samma sätt som det finns en oro att unga inte kommer att återkomma till idrottande efter pandemin, finns en oro att unga inte heller kommer fortsätta med kulturaktiviteter på fritiden, samt att färre unga ska påbörja aktiviteter.
- Det finns risk att ungas motivation ska minska när möjligheterna att dela sin aktivitet med andra i form av konserter, utställningar eller annat inte finns.

Det finns inga entydiga forskningsresultat om avgifternas påverkan på deltagande i kulturskolan

- I den statliga utredningen ”En inkluderande kulturskola på egen grund” (2016) kommer de fram till att avgiftsfrågan inte verkar vara den avgörande faktorn för deltagande i kulturskolans verksamhet. Men att det för ett antal barn, som lever under knappa förhållanden, kan vara ett hinder för deltagande.
- En analys av Stockholms stads insatser för breddat deltagande i kulturskolan visade att den kursavgiftssänkning som gjordes 2015 inte fick den avsedda effekt i form av ökat deltagande i stadsdelar där kulturskolan har låg beläggning.
- Det finns även möjlighet för kommuner att söka bidrag från Kulturrådet för att utveckla Kulturskolan, medel som även kan användas till att subventionera avgifter till öppna aktiviteter.

Främsta hinder för deltagande verkar snarare vara hur verksamheten kommuniceras

- Resultaten av en norsk studie som undersökt kulturskolornas inkludering visar att det största hindret för deltagande är hur verksamheten kommuniceras. Forskarna menar att om kulturskolan inte framställs på ett attraktivt och relevant sätt för en större bredd av deltagare och når heller inte fram till dessa.

Källa: Kulturskola i samverkan, Kulturrådet (2020); SOU Kulturskoleutredningen. En inkluderande kulturskola på egen grund (2016); Stockholm Stad. Effekter och resultat av insatser för breddat deltagande i Kulturskolan Stockholm (2019); Bjørnsen E. Inkluderende kulturskole (2012)

© Startpoint Advisory AB

Flertalet pågående initiativ för breddad verksamhet
- Intervjuer med chefer inom kulturverksamheterna

Startpoint ADVISORY

FLERTALET EXEMPEL PÅ INITIATIV FÖR ATT NÅ UT TILL FLER

I Gävle kommun beskrivs det pågå flertalet aktiviteter för att bredda kulturverksamheten och nå ut till fler.
För att nämna några exempel på detta:

- **Kultur för äldre** – en satsning på kulturaktiviteter i samverkan mellan Kulturskola, bibliotek, konserthus och föreningsliv. En halv miljon kronor vigdes till detta ändamål som bl..a. innebar fler publika arrangemang men även allsång och aktiviteter på boenden. Något som blev mycket uppskattat av målgruppen och som nu fortsätter med medel från egen ram.
- **Dream Orchestra** – en orkester för unga som är nya i landet. Där man även arbetat med att få ungdomarna till verksamheten med skjuts.
- **El Sistema -** Kulturskolan startade El Sistema* hösten 2015. Idag finns verksamhet i Sätra och Andersberg och tolv pedagoger med anställning på Kulturskolan arbetar i verksamheten, som nådde ca 620 barn läsår 2020/2021.
- **Mer för fler** – **hur når vi fler inom kulturområdet?** En satsning från SKR som pågick mellan 2017-2018 där Gävle var en av de kommuner som deltog. Målsättningen var att öka kapaciteten för innovations och utvecklingsarbete.
- **Samarbete med Rapatac** för ex. sommarlovsaktiviteter men även att två fritidsledare som två kvällar i veckan är på rapatac för att bygga upp relationer och få legitimitet hos barn och ungdomar.
- **Kulturtrappan –** en garanti att barn och unga i Gävle ska ta del av kulturupplevelser två gånger per läsår under skoltiden. Det inbegriper samtliga skolor, från förskoleklass till årskurs 9. I detta igår att bl.a. få lånekort och besöka bibliotek, ta del av teater, konsert och dans. Under pandemiåret 2021 hade 75% av elever tagit del av Kulturtrappan.
- Utöver ovan erbjuds även områdesgrupper och stadsverksamhet.

Källa: Kulturskola i samverkan, Kulturrådet 2020 * ElSistema är bidragsfinansierad verksamhet med statliga mede, som finansieras ett år i taget

© Startpoint Advisory AB

Kulturskolan
- Intervjuer med chefer inom kulturverksamheterna

Startpoint ADVISORY

UTVECKLA VERKSAMHET FÖR PERSONER MED FUNKTIONSVARIATION YTTERLIGARE

Kulturskolan uttrycks kunna bli bättre på att arbeta med personer med funktionsvariation

- Kulturskolan har två pedagoger som arbetar med personer med funktionsvariation inom sina tjänster
- Utöver det finns även exempel på riktad verksamhet i form av El Sistema för särskolor, danskurs för Parkinsons tillsammans med Balettakademien Stockholm samt pågående anpassning av lokaler för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.
- De intervjuade upplever dock att arbetet kan utvecklas ytterligare vad gäller att anpassa utbudet för denna målgrupp.

Glappet mellan gratisaktivitet och avgiftsbelagd verksamhet uttrycks vara utmanande

- I intervjuerna uppges avgifter vara ett hinder till breddat deltagande och jämlika villkor inom kulturskolan, de gäller särskilt barn och unga som från socioekonomiskt utmanande områden.
- Det lyfts vidare att det finns utmaningar i att behålla kursdeltagare från de avgiftsfria aktiviteter så som ElSistema in i ordinarie verksamhet.
- Samtidigt som det tas upp att det även finns andra delar som såklart också påverkar deltagande från ex. de socioekonomiskt utsatta områdena som att nå ut med information och skapa kännedom om verksamheten. Det nämns att det finns utvecklingspotential vad gäller informationsspridning och kommunikation av verksamheterna.

© Startpoint Advisory AB

En högre andel flickor (ca 63%) i Kulturskolans terminskurser i likhet med nationell statistik

GÄVLE KOMMUN STICKER INTE UT I JMF. MED NATIONELL STATISTIK

I likhet med nationell statistik över deltagare i Kulturskolan så är en majoritet flickor även i Gävle kommun.

Inom de långa och terminsvisa kurserna, vilka utgör den stora delen av Kulturskolans kurser, utgör flickor 63% av deltagarna och pojkarna 37%. Det i likhet med nationell statistik där fördelningen är ca 64% flickor och 36% pojkar.

Särskilt stora är skillnaderna inom dans nationellt där ca 90% utgörs av flickor och 10% av pojkar. En fördelning som även avspeglar sig i Gävle kommun.

Film och animation är det enda ämnet där pojkar utgör en majoritet av deltagare, det stämmer såväl i riket som i Gävle kommun.

Andel pojkar och flickor i Kulturskolans långa och terminsvisa kurser 2021, i Gävle kommun

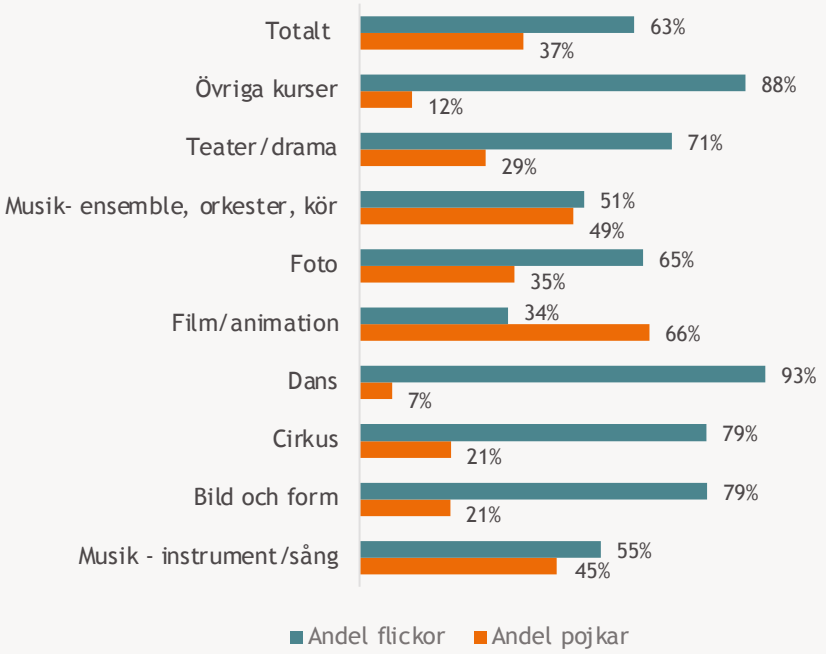

Källa: Kulturskolan i siffror 2019

© Startpoint Advisory AB

Terminsavgifter i paritet med riket, och med en relativt lika påverkan på hushåll sett till stadsdel

Startpoint ADVISORY

AVGIFTER I PARITET MED RIKET

De vanligaste* terminsavgifterna för Kulturskolans kurser är de samma som snittet i riket, ca 650 kr.

Genomsnittliga årlig elevavgift i riket har varit relativt stabil under senare år (2017-2019) runt 1370-1395 kr. Det tyder på att de flesta kommuner väljer att bibehålla sina avgiftsnivåer för Kulturskolan.

Ca 9% (20st) av alla kommuner har Kulturskolan kostnadsfri hela året eller delar av året. Resterande kommuner tar ut en kostnad, enligt undersökning av Kulturrådet (2019).

Jämför vi Gävle kulturskolas avgifter med disponibel inkomst per konsumtionsenhet** ser vi att de utgör i snitt ca 0,6% av årlig disponibel inkomst i kommunen likväl som i länet. Jämför vi olika geografiska områden utifrån lägst och högst disponibel inkomst så finns vissa skillnader mellan ex. Andersberg och Björke-Norrlandet men som andel av disponibel inkomst är skillnaderna marginella, 0,2 procentenheter.

Det ska dock tilläggas att det finns enskilda hushåll där avgiften kan utgöra ett hinder för deltagande.

Terminsavgifter Kulturskolan	
Vanligaste terminsavgift Gävle kommun år 2021	650 SEK
Vanligaste terminsavgift i riket, medelvärde år 2017	625 SEK
Vanligaste terminsavgift i riket, median år 2017	650 SEK
Genomsnittlig årlig elevavgift år 2019	1372 SEK

Avgifter Kulturskolan i relation till disponibel inkomst		
Område	Disponibel inkomst per konsumtionsenhet median	Gävle kulturskolas terminsavgift i andel av disponibel inkomst
Gävleborgs län	224 300	0,6%
Gävle kommun	234 900	0,6%
Andersberg	173 700	0,7%
Sätra	215 800	0,6%
Stigslund-Gavlehov	176 900	0,7%
Björke-Norrlandet	283 000	0,5%

* (Bild och form, cirkus, dans, film, foto, graffiti, teater, körsång, gitarr i grupp, piano i grupp, trummor och bas i grupp, ukulele i grupp, spela i band) ** disponibel inkomst för varje individ i hushållet även kallat ekonomisk standard. Källa: Delmos Segregationsbarometer och verksamhetsdata från Kulturskolan

© Startpoint Advisory AB

En något lägre andel av invånare mellan 6-19 år som är elever i kulturskolan i Gävle än snittet i riket

POTENTIAL ATT LOCKA FLER BARN OCH UNGA TILL KULTURSKOLAN

Andelen barn och unga mellan 6-19 år som är elever på musik- eller kulturskola i Gävle kommun har ökat de senaste åren (2018-2020) och är nu betydligt närmare snittet för riket.

Skillnaden mellan Gävle kommun och riket visar dock på att det finns en outnyttjad potential att locka fler barn och unga till Kulturskolans utbud.

Potentialen blir än mer tydligt vid jämförelse med några av kommunerna med de högsta andelarna: Nacka 24,7%, Strömsund 26% och Habo 28,8%. Kommuner som har den dubbla andelen barn och unga i musik- och kulturskolan än Gävle kommun.

I detta sammanhang ska även nämnas att flertalet individer redan står i kö till Gävle kulturskolans kurser. Hösten 2021 var det 498 elever i kö varav 155 av dessa inte går någon kurs i dagsläget. Det tyder på att det finns en högre efterfrågan än vad som kan tillgodoses.

Andel invånare 6-19 år som är elev i musik- eller kulturskola, i riket och Gävle kommun

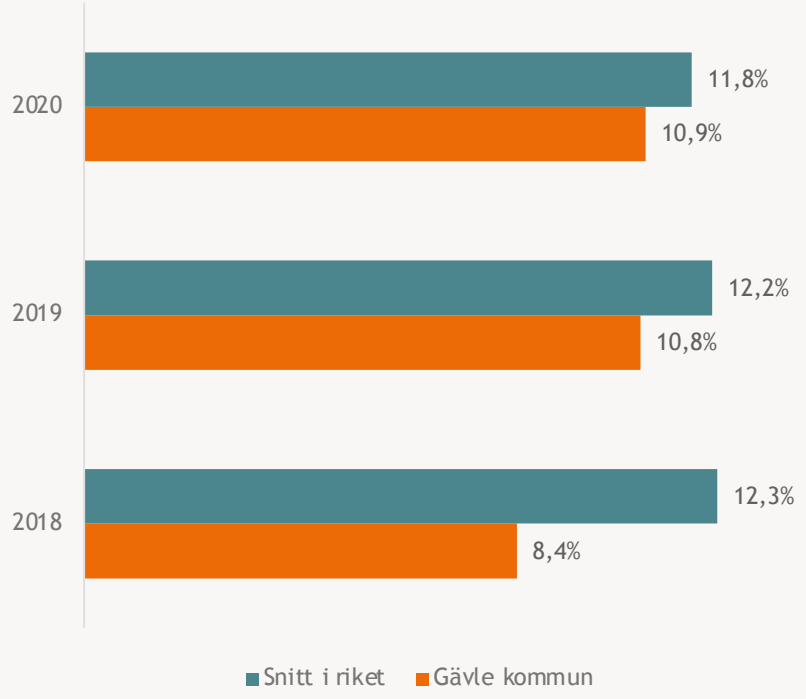

Källa: kommun och regiondatabasen KOLADA

© Startpoint Advisory AB

Sammanfattningsvis om biblioteksverksamhet

VAR RISKERAR OJÄMLIKA VILLKOR ATT UPPSTÅ?

- **Inga indikationer på större trösklar för deltagande**
  Utifrån intervjuer och tillgänglig data görs bedömningen att biblioteksverksamheten inte är föremål för några större trösklar avseende deltagande. Biblioteksverksamheten är öppen, avgiftsfri och har enligt Bibliotekslagen att prioritera målgrupperna personer med funktionsvariation (4 §) och personer med annat modersmål än svenska (5 §).

- **Viss utvecklingspotential beträffande tillgänglighet för personer med funktionsvariation**
  Det framförs i intervjuer att biblioteksverksamheten har vissa steg att ta beträffande att tillgängliggöra verksamheterna för personer med funktionsvariation. Detta gäller först och främst tillgänglighet i lokalerna. Därutöver finns det eventuell potential i att arbeta tydligare med riktade aktiviteter för personer med funktionsvariation.

- **Viss utvecklingspotential beträffande marknadsföring för personer med annat modersmål än svenska**
  Vidare framförs det att efterfrågan på titlar på andra språk än svenska upplevs som begränsad. En djupare samverkan med språkföreningar lyfts som en framgångsfaktor för att öka intresset för dessa titlar. Samtidigt ska det noteras att det, utöver stadsbiblioteket, äger rum flest lån på biblioteken i Andersberg och Sätra.

- **Kvinnor överrepresenterade som låntagare**
  Den nationella tendensen där kvinnor är överrepresenterade som låntagare gäller även i Gävle kommun. 64 procent av aktiva låntagare var kvinnor 2021. En orsak till detta kan vara traditionella könsnormer förknippade till läsning.

© Startpoint Advisory AB

Biblioteksverksamhet
- Nationella undersökningar och forskning

Startpoint ADVISORY

HÖGUTBILDADE OCH KVINNOR TENDERAR ATT BESÖKA BIBLIOTEK MER

Högutbildade och kvinnor tenderar att besöka bibliotek oftare

- Först och främst finns det ett framträdande samband mellan utbildningsnivå och antal biblioteksbesök. Dock syns inte samband mellan hushållens totala inkomst och antal biblioteksbesök. Detta kan läsas som en indikation på att det är i huvudsak det kulturella kapitalet, snarare än det ekonomiska, som är avgörande för biblioteksbesök.
- Vidare visar forskning att personer som sällan använder internet också tenderar att besöka bibliotek i låg utsträckning.
- Män och personer som bor på landsbygden tenderar att besöka bibliotek mer sällan än andra.
- Prioriterade grupper som biblioteken enligt Biblioteksslagen ska ägna särskild uppmärksamhet åt är personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna, personer som har annat modersmål än svenska samt barn och ungdomar genom att erbjuda litteratur till dessa grupper utifrån deras behov.

Bilden av bibliotek påverkar benägenheten att besöka

- Enligt biblioteksslagen ska folkbibliotek vara till för alla, men alla använder inte biblioteken. I forskningen kan förklaringar anses vara att vissa invånare inte använder folkbibliotek därför att de tror att folkbibliotek inte har något att erbjuda dem. Bibliotek runt om i Sverige gör ständigt insatser för att bredda bilden av folkbibliotek, men dessa lyckas inte alltid och är ett pågående arbete.
- Forskare från SOM-institutet frågar sig om detta kanske är ett ”socialiseringsbekymmer”, på så sätt att det hela handlar om hur man från början närmar sig och skapar relationer till folkbibliotek. Biblioteksanvändare är kanske inget man är, utan något man blir genom att skolas in i ett bibliotekssammanhang som kännetecknas av vissa formella och informella regler och normer. Om man inte är förtrogen med dessa, finns risk för att man inte uppfattar att folkbibliotek angår en själv. Detta stöds även av tidigare forskning som tar upp att folkbibliotek kan betraktas vara till för medelklassen, vilket kan medföra att invånare från andra socioekonomiska grupper inte känner sig välkomna.

Källa: SOM-institutet, Biblioteket på samhälleberget & Allas bibliotek?

© Startpoint Advisory AB

Biblioteksverksamhet
- Nationella undersökningar och forskning

Startpoint ADVISORY

BIBLIOTEKENS ROLL UNDER FÖRÄNDRING

Minskande antal lån

- De senaste åren har antalet fysiska bibliotekslån minskat nationellt. 2015 genomfördes nästan 77 miljoner fysiska bibliotekslån i Sverige. Fram till 2020 hade de fysiska lånen minskat med nästan tolv procent. Pandemin hade givetvis en effekt i detta, men trenden är även innan dess negativ.
- Parallellt avtar intresset för läsning bland barn och unga. Enligt undersökningen ”Ung idag” har andelen unga som läser böcker på fritiden halverats mellan 2007 och 2018.

Folkbibliotekens roll är under förändring

- Parallellt med att antalet fysiska lån från folkbibliotek minskar nationellt är även folkbibliotekens roll i Sverige under förändring. Vissa besöker bibliotek med förväntningar om att få service eller stöd i myndighetskontakt, medan andra främst använder biblioteket som studieplats. De divergerande förväntningarna besökare ställer på bibliotek kan i vissa avseenden försvåra verksamhetsutveckling.
- En relativt ny dansk studie särskiljer på folkbiblioteken utifrån fyra roller:
    - **Samlingen** – det vill säga allt som kan lånas på ett bibliotek
    - **Arrangemangen** – det vill säga olika sammankomster såsom bokcirklar eller föreläsningar
    - **De fysiska faciliteterna** – det vill säga platsen och lokalen, och med det besökarens möjlighet att t. ex. studera
    - **Stöd och service** – det vill säga det stöd en besökare kan motta i kontakt med bibliotekarie eller annan tjänsteperson

Källa: Kungliga Biblioteket; Roskilde bibliotek, The impact of public libraries i Denmark: A haven in our community

© Startpoint Advisory AB

Flest lån i Sätra och Andersberg utav närbiblioteken

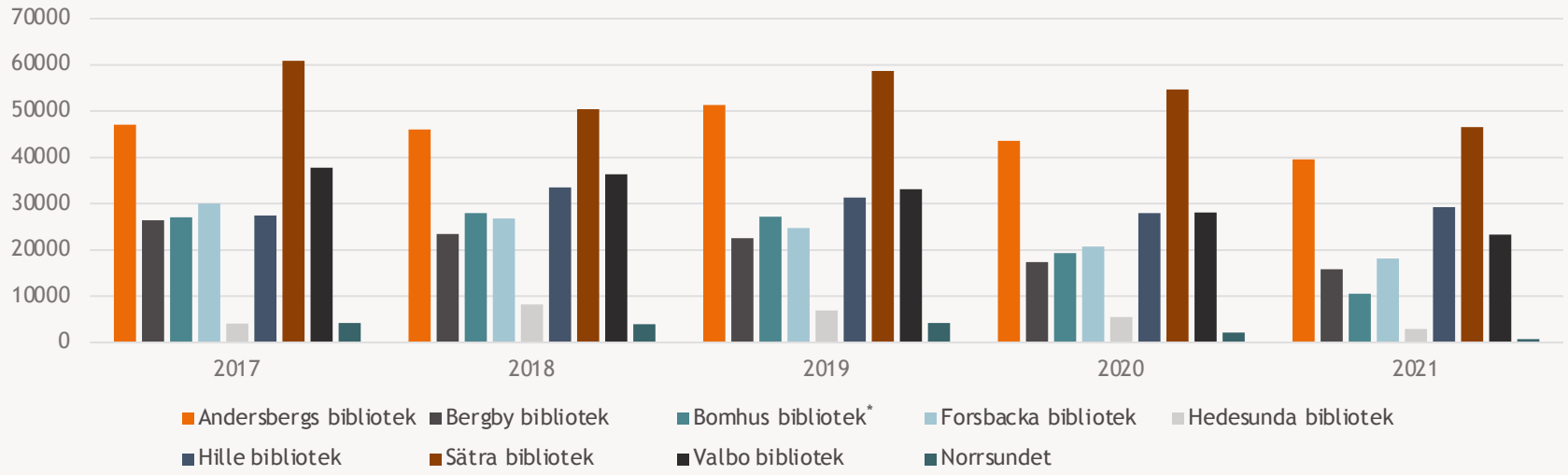

LÅN PER BIBLIOTEK

Utöver stadsbiblioteket finns det nio bibliotek i Gävle kommun. Stadsbiblioteket är det bibliotek där flest lån äger rum. Bland områdesbiblioteken görs flest lån på Sätra, Andersberg, Hille och Valbo bibliotek. Andersberg och Sätra beskrivs ha störst upptagningsområde. Antal lån visar också en avtagande tendens, i enlighet med utvecklingen nationellt, som accelererats ytterligare i och med pandemin.

På Sätra, Andersberg, Hille, Valbo bibliotek genomförs flest lån. Antal lån uppvisar en avtagande utveckling

Källa: Verksamhetsdata från Gävle kommun
*Med anledning av skyfallet sommaren 2021 var biblioteket i Bomhus stängt mellan augusti 2021 och mars 2022

© Startpoint Advisory AB

Indikation på utspridda låntagare

AKTIVA LÅNTAGARE UTIFRÅN GEOGRAFI

Statistiken tillåter även att klustra aktiva låntagare utifrån det postnummer låntagaren var skriven på när hen för första gången registrerade sitt lånekort. Resultatet av detta redovisas på kartan till höger, där cirklarnas storlek motsvarar antalet aktiva låntagare i ett område.

Av kartan att döma är en majoritet av de aktiva låntagarna centrerade till den centrala delarna av Gävle. Dock förefaller de höga utlåningstalen i Andersberg och Sätra korrelera med ett högt antal aktiva låntagare i bägge stadsdelar.

Det ska emellertid poängteras att kartan inte till fullo kan anses ge uttryck för låntagare utifrån socioekonomiska utmaningar. Respektive cirkel ska enligt beskrivning ses som en indikator på aktiva låntagare i en hel stadsdel. Med andra ord tar presentationen av datan på geografisk nivå inte hänsyn till, exempelvis, antal låntagare i enskilda kvarter.

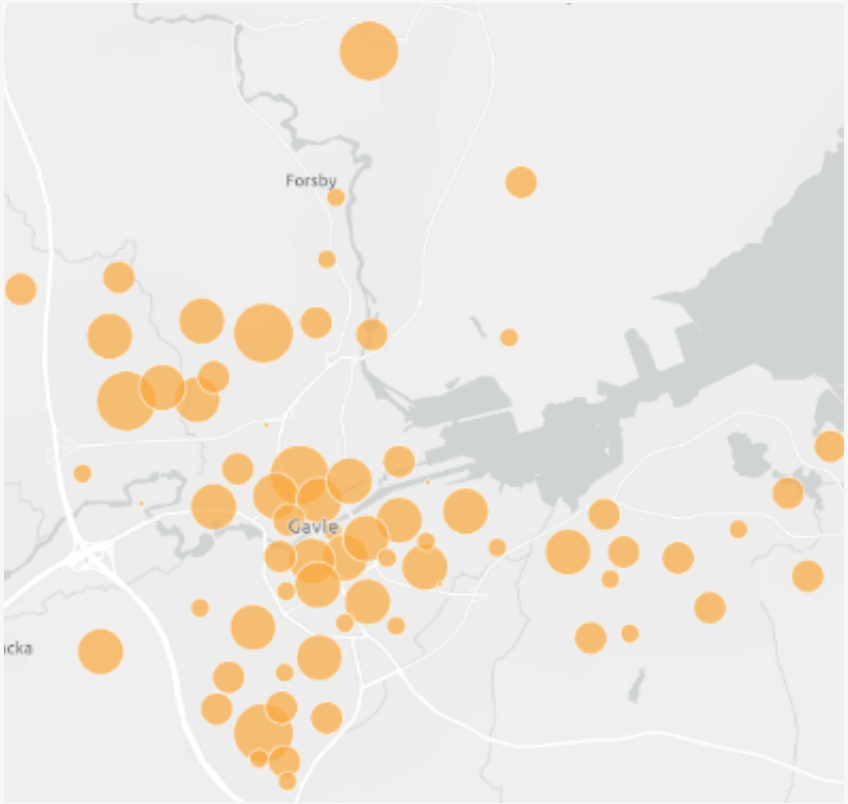

© Startpoint Advisory AB

Aktiva låntagare minskar årligen

KVINNOR DOMINERANDE

Ytterligare ett sätt att illustrera biblioteksverksamheten i Gävle kommun är att särskåda aktiva låntagare. En aktiv låntagare är en person som har ett registrerat lånekort i kommunen, och använt det under det senaste året. Det övre diagrammet till höger visar att en majoritet av de aktiva låntagarna i Gävle kommun är kvinnor. Detta gäller alla år 2017-2021. I fjol var drygt 64 procent av de aktiva låntagarna i kommunen kvinnor. Detta var en ökning jämfört med 2017, då andelen uppgick till 61 procent. Diagrammet visar därutöver att antalet aktiva låntagare har sjunkit de senaste åren, i enlighet med utvecklingen nationellt. Ytterligare en faktor som kan ha bidragit till denna utveckling Gävle är evakueringen av Stadsbiblioteket till följd av etableringen av Agnes kulturhus.

Det lägre diagrammet till höger redogör för antalet aktiva låntagare per åldersgrupp. De åldersgrupper med flest aktiva låntagare är 35-44, 25-34, och 45-54. Mellan 2017 och 2021 har antalet aktiva låntagare minskar i samtliga ålders-grupper, med undantag för 10-12-åringar. Det ska noteras att bibliotekens verksamhet inte till fullo kan mätas i antal lån.

ANTAL AKTIVA LÅNTAGARE I GÄVLE

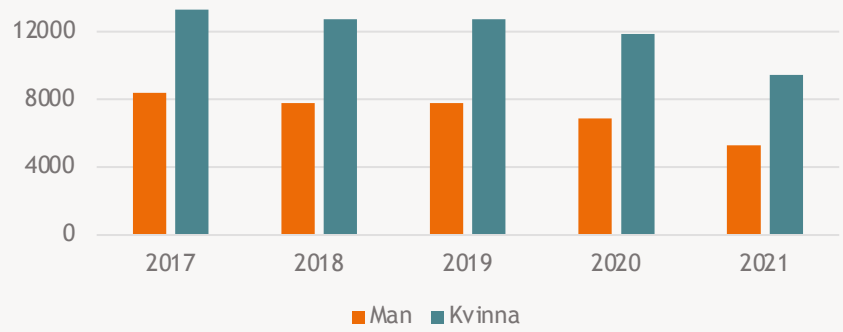

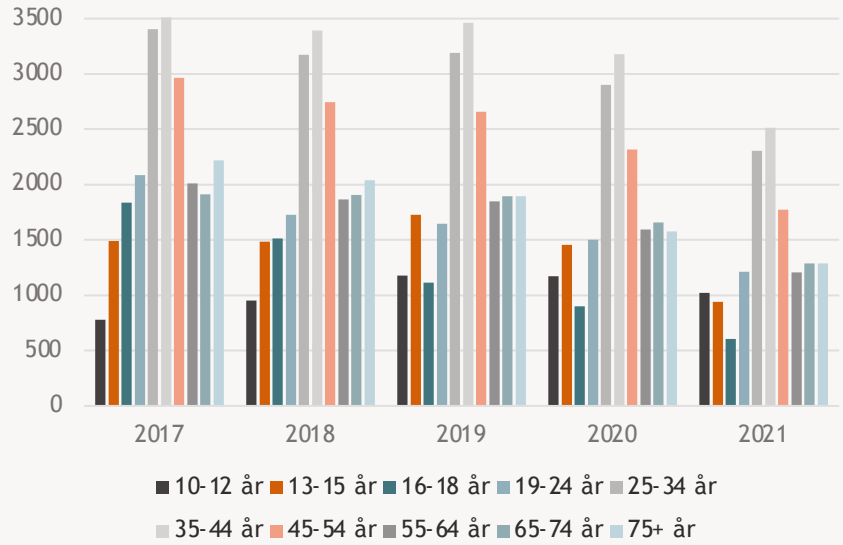

Källa: Verksamhetsdata från Gävle kommun

© Startpoint Advisory AB

Biblioteksverksamhet
- Intervjuer med chefer inom biblioteksverksamheten

Startpoint ADVISORY

ÖPPEN OCH AVGIFTSFRI VERKSAMHET – TILLGÄNGLIGHET I SIG!

Det uttrycks inte finnas några tydliga hinder eller trösklar för att besöka biblioteksverksamheten

- Det beskrivs inte finnas tydliga hinder för att besöka biblioteksverksamheten. Biblioteken är helt avgiftsfria och finns belägna på flera platser i kommunen med ett utbud som försöker anpassas bl.a. utifrån samverkan med föreningar i stadsdelarna.
- Biblioteken arbetar även med lådcyklar (”minibibliotek”) då medarbetare ex. cyklar ut till vård-, omsorgs-. och trygghetsboenden med främst på förhand beställda böcker

Vissa utmaningar kopplat till tillgänglighet för personer med funktionsvariation

- Det framförs i intervjuer att det i biblioteken finns utvecklingsområden beträffande tillgängligheten i lokalerna. Detta exemplifieras med att dörrar som öppnas inåt. Det beskrivs emellertid att det pågår ett kontinuerligt arbete med att se över lokalernas tillgänglighet.
- Det genomförs inga särskilda riktade aktiviteter på biblioteken för personer med funktionsvariation. De aktiviteter som erbjuds är i regel öppna för alla.

Barn och barnfamiljer en prioriterad målgrupp med många anpassade aktiviteter – men svårigheter i att nå unga

- På biblioteken erbjuds också riktade aktiviteter till målgruppen barn i form av högläsning och andra läsfrämjande aktiviteter för förskolan. För de äldre barnen finns exempelvis teatrar och pyssel, spel och läxläsning.
- Dock beskrivs det finnas en utmaning i att nå unga på sin fritid. Vissa försök med samarbete med fritidsgårdarna har gjorts, men det upplevs inte som att dessa insatser har burit frukt i önskvärd utsträckning.

© Startpoint Advisory AB

Biblioteksverksamhet
- Intervjuer med chefer inom biblioteksverksamheten

Startpoint ADVISORY

VISS UTVECKLINGSPOTENTIAL I ERBJUDANDET PÅ ANDRA SPRÅK ÄN SVENSKA

Erbjudandet på andra språk än svenska efterfrågas ej i särskild utsträckning

- Det uttrycks i intervjuer att biblioteken har vissa utmaningar i att attrahera personer som inte har svenska som modersmål. Detta exemplifieras med att biblioteken i perioder har haft begränsad efterfrågan av litteratur på andra språk än svenska. Detta kan ses som en indikator på att en grupp kommuninvånare inte har hittat till biblioteken.
- Det framförs i intervjuer att ett sätt att stärka och synliggöra verksamheten för personer som inte har svenska som modersmål är att utveckla samarbetet med språk- och nationella föreningar i närområdet. Försök och insatser har gjort, men det beskrivs som att det har varit svårt att få till en långsiktighet i samarbetet.

Platsens betydelse större i vissa områden

- Det framförs också i intervjuer att biblioteket som plats är mer efterfrågat i vissa områden, däribland Andersberg och Sätra. I områden med utmaningar kring exempelvis trångboddhet beskrivs det finnas ett större behov av allmänna ytor för exempelvis studier.
- I vissa fall kan efterfrågan vara så omfattande att olika målgrupper konkurrerar om ljudrummet på biblioteket. Det framförs att rumsliga lösningar såsom särskilt dedikerade ”studierum” är ett exempel på en insats som syftar till att lindra denna konkurrens.
- I Andersberg och Sätra bedrivs dessutom en integrationssatsning, vilket bland annat möjliggör för biblioteken att ha öppet längre. Dock finns inte *meröppet (* d.v.s. att du kommer in i bibliotekslokalen när personalen inte är på plats) implementerat i varken Andersberg eller Sätra.

© Startpoint Advisory AB

Sammanfattningsvis om fritidsgårdarna

VAR RISKERAR OJÄMLIKA VILLKOR ATT UPPSTÅ?

- **På vissa fritidsgårdar är sju av tio besökare pojkar**
  Som på många andra platser i Sverige brottas även fritidsgårdarna i Gävle kommun med en underrepresentation av flickor bland besökare. På vissa av gårdarna var sju av tio besökare pojkar (2019). Totalt för alla fritidsgårdar var 61 procent besökare pojkar 2019.

- **Utmaningar i tillgängligheten för personer med funktionsvariation**
  Det beskrivs som att gårdarna har svårt att nå vissa grupper, såsom hemmasittare (ex. unga vuxna som varken studerar eller arbetar) eller personer med funktionsvariation. Samverkan med andra, i synnerhet skolan, beskrivs som en framgångsfaktor i att komma åt detta. Dock framförs det i intervjuer att varje enskild fritidsgård har svårt att få genomslag i denna samverkan. Därutöver framförs det att det finns vissa utmaningar beträffande lokalernas tillgänglighet för personer med funktionsvariation.

- **Utmaningar i mobilitet**
  Det framförs att besökare på respektive fritidsgård i många avseenden speglar de som bor i området, och att mobiliteten mellan områden i vissa avseenden är låg bland barn och ungdomar. Fritidsgårdarna kan ha en viktig roll i att stärka detta.

- **Indikationer på ytterligare utmaningar**
  Det framkommer indikationer på att fritidsgårdarna kan ha utmaningar i att nå personer som avviker från den norm som råder på respektive fritidsgård, avseende exempelvis etnicitet eller sexuella uttryck.

© Startpoint Advisory AB

Fritidsgårdar
- Nationella undersökningar och forskning

Startpoint ADVISORY

KAN KRÄVAS INSATSER FÖR ATT NÅ UT TILL FLICKOR I HÖGRE GRAD

Flickor underrepresenterade nationellt

- Bland öppna fritidsgårdar i Sverige råder det generellt en av underrepresentation av flickor. Denna underrepresentation är mer tydlig ju äldre målgruppen verksamheten riktar sig emot är.
- Orsaker till denna underrepresentation ser olika ut på olika platser i Sverige, men generellt kan sägas att brist på kommunikation, få kvinnliga fritidsledare, aktiviteters utformning, upplevelse av otrygghet samt i vissa fall normer hemifrån är faktor som kan begränsa flickors deltagande i öppna fritidsverksamheter.
- Fritidsgårdar som är framgångsrika i att uppnå en god representativitet bland besökare kännetecknas typiskt sätt av etablerade former för besökares delaktighet och hög grad av struktur i aktiviteter.

Expressiv fritidsstil och tydliga normer

- Tidigare forskning framför att öppna fritidsverksamheter såsom fritidsgårdar är exempel på arenor som attraherar ungdomar med *Expressiv fritidsstil*. Med detta avses aktiviteter som är av öppnare karaktär och inte förutsätter regelbundet deltagande eller krav på prestation, där förmågor kan utvecklas på ett lustfyllt sätt.
- Parallellt framför forskning att en framgångsfaktor i att attrahera besökare som på olika sätt avviker från den på fritidsgården rådande normen, exempelvis avseende funktion eller sexuella uttryck, är etableringen av tydliga normer. Med detta avses att fritidsledare och i förlängningen besökande ungdomar är noga med att motverka alla typer av diskriminerande uttryck i verksamheten. Detta ställer krav på ett nära och tydligt ledarskap, vilket kan vara svårt att kombinera med den expressiva fritidsstilens behov av friare och öppnare förhållningssätt.

Källa: Blomdahl, Ulf & Claeson, Åsa. Fritidsgården: dess besökare och framtid. Stockholm: Forskningsenheten, Fritid Stockholm.

© Startpoint Advisory AB

Fritidsgårdar
- Nationella undersökningar och forskning

Startpoint ADVISORY

”LÅNAD” LEGITIMITET OCH RIKTADE AKTIVITETER KAN SÄNKA TRÖSKLAR

Samverkan med andra

- I likhet med andra kommunala kultur- och fritidsverksamheter är en viktig del i att åstadkomma representativitet kommunikation och marknadsföring. Forskning lyfter fram samverkan med andra kring kommunikation som en framgångsfaktor i att nå personer som inte vanligtvis söker sig till fritidsgårdar. ”Andra” kan i detta sammanhang utgöras av föreningar, skola, men också föräldrar eller andra familjemedlemmar. MUCF beskriver det som att fritidsgården genom att kommunicera i samverkan med andra ”lånar” andra aktörers legitimitet, vilket förstärker intresset för fritidsgården.
- Forskning lyfter vidare fram att just kontakt med föräldrar kan vara en helt avgörande faktor för att attrahera i synnerhet besökare med någon typ av funktionsvariation och besökare som lever i någon typ av hederskontext. I bägge dessa fall är det centralt att vårdnadshavare känner sig trygga med verksamhetens arbetssätt.

Riktade aktiviteter och normkritik

- Forskning lyfter vidare fram att riktade aktiviteter i många avseenden är ett framgångsrikt redskap i att attrahera en mer representativ målgrupp. I synnerhet för kvinnor och hbtq-personer framförs att riktade aktiviteter såsom tjejgrupper eller regnbågsgrupper kan sänka trösklar för deltagande. Dessa grupper kan i nästa skede fungera som ”inslussning” till övriga delar av verksamheten.
- Ytterligare en framgångsfaktor för att attrahera underrepresenterade grupper till fritidsgårdar är att personal på fritidsgårdar har ett tydligt uppdrag att arbeta utifrån ett normkritiskt förhållningssätt. Detta beskrivs kunna bidra till att personer som avviker från den på fritidsgården rådande normen känner sig mer trygga i att vistas i fritidsgården.

Källa: MUCF, Kartläggning av öppen fritidsverksamhet – en nationell bild och faktorer som påverkar deltagande

© Startpoint Advisory AB

Pojkar överrepresenterade på åtta av nio fritidsgårdar

SEX AV TIO BESÖKARE ÄR POJKAR

I Gävle kommun finns nio fritidsgårdar. Samtliga drivs av föreningar som mottar verksamhetsstöd från kommunen. Treffen, Helges och Brynjan var de fritidsgårdar som besöktes mest frekvent 2019, medan FUBB och Knoppen var de fritidsgårdar som hade minst till antalet besök.

Vart tredje år rapporterar fritidsgårdarna in besöksstatistik till kommunen. Resultatet från den senaste undersökningen (2019) syns i diagrammen till höger. I det översta diagrammet kan vi se att över 60 procent av de som besöker fritidsgårdarna är pojkar. På vissa av gårdarna (t.ex Knoppen) är könsfördelningen mer jämn, medan Vävaren är den enda fritidsgård där flickor är i majoritet bland besökande ungdomar. Parallellt ser vi att endast tre av tio besökare på fyra av fritidsgårdarna (Legenden, Soffan, Helges och Brynjan) är flickor.

BESÖKARE UTIFRÅN KÖN (2019)

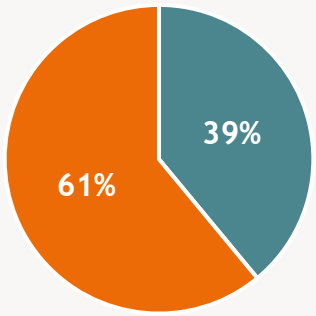

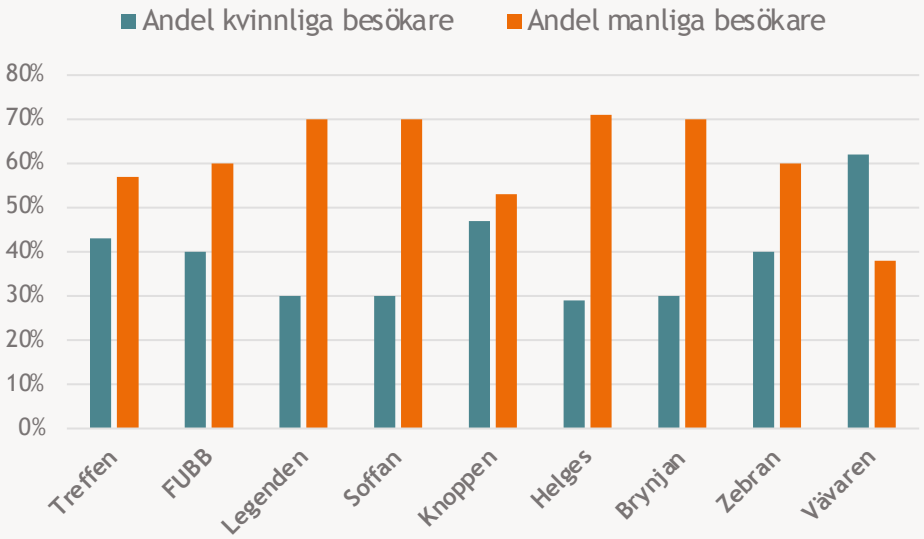

© Startpoint Advisory AB

Fritidsgårdarna i Gävle kommun

- Intervjuer och fokusgrupper med chefer och nyckelpersoner inom Kulturavdelningen

ANPASSA LOKALER OCH MARKNADSFÖR UTBUD TILL PERSONER MED FUNKTIONSVARIATION

Frågetecken kring tillgänglighet

- I intervjuer med ledande funktioner inom föreningarna och med chefer inom förvaltningen ställs frågetecken kring huruvida verksamheterna är anpassade och i nästa skede attraktiva för personer med funktionsvariation.
- I första skede lyfts vissa utmaningar kring funktionsanpassningen av lokalerna för respektive verksamhet. I ett nästa skede beskrivs det som att få insatser görs för att marknadsföra verksamheterna gentemot personer med funktionsvariation. Ett exempel på insats är en utbudsdag som Strömsbo IF anordnar i samarbete med LSS-boende. Det beskrivs emellertid som oklart huruvida denna utbudsdag sänker trösklarna för deltagande i fritidsgårdsverksamheten.

Utmaningar i att få genomslag i samverkan med skolan

- I intervjuer lyfts samverkan med skolan som en helt central framgångsfaktor i nå hemmasittare – vilket i detta sammanhang avser barn och ungdomar som av någon anledning inte ägnar sig åt någon fritidsaktivitet efter skoltid.
- Det beskrivs som att samverkan med skolan i vissa fall tenderar att bli personberoende, och att de föreningsdrivna fritidsgårdarna kan ha svårt att få genomslag i samverkan med skolan.
- Emellertid finns det initiativ som *Våra barns framtid* och *Sommarglädje* som beskrivas tillgängliggöra ett fritidsutbud för många barn och unga. Även här lyfts emellertid frågetecken kring huruvida dessa initiativ bidrar till att sänka trösklarna för deltagande i fritidsgårdarna.

Närheten är avgörande

- De nio gårdarna är utspridda i Gävle kommuns olika delar. Från intervjuerna framträder en bild av att respektive fritidsgårds besökare i hög utsträckning speglar boende i området. Bristen på mobilitet bland målgruppen lyfts av vissa upp som en utmaning. Utmaningen beskrivs vidare kunna avhjälpas med en tydligare samverkan mellan gårdarna, med exempelvis gemensamma arrangemang eller studiebesök.

© Startpoint Advisory AB

Fritidsgårdarna i Gävle kommun
- Intervjuer och fokusgrupper med chefer och nyckelpersoner inom Kulturavdelningen

Startpoint ADVISORY

UTMANINGAR I STYRNING

Självständiga verksamheter

- Samtliga gårdar drivs av föreningar som mottar verksamhetsstöd från kommunen. Det beskrivs som att detta delvis innebär en utmaning avseende styrningen av verksamheterna. Kommunen sluter årliga uppdragsöverenskommelser med fritidsgårdarna. Dessa överenskommelser beskrivs vara det huvudsakliga styrmedlet kommunen har att tillgå, utöver grundavtalen som i huvudsak reglerar arbetsgivaransvaret.
- Vidare beskrivs gårdarnas relativa självständighet försvåra samverkansytor med andra aktörer. Varje enskild förening har att sörja för sin samverkan med andra aktörer.

Låg grad av systematik

- Det framförs att graden av systematik i styrningen och uppföljningen av verksamheterna är relativt låg. Det beskrivs som att ambitionen är att föreningarna ska ha utrymme att fokusera på verksamheten, det vill säga bygga relationer och planera aktiviteter. I detta framförs att det inte är prioriterat att uppdra åt föreningarna att systematiskt rapportera exempelvis statistik över besökare eller anordnade aktiviteter. Det ska dock noteras att det framförs att kommunen har regelbundna möten med föreståndare för de olika fritidsgårdarna
- Det finns naturligtvis viss logik i att från kommunens sida i största möjliga utsträckning möjliggöra för föreningarna att fokusera på verksamheten. Den låga graden av systematik kring uppföljning riskerar emellertid samtidigt att försvåra för kommunen att tillsammans med föreningarna löpande utvärdera och identifiera utmaningar i verksamheten.

© Startpoint Advisory AB

Sammanfattningsvis om fritid

VAR RISKERAR OJÄMLIKA VILLKOR ATT UPPSTÅ?

- **Det finns exempel på initiativ för att bl.a. öka jämställdhet samt att nå ut till äldre**
  I Gävle kommun har det gjorts insatser för att bl.a. främja jämställdhet (en bidragsmodell som stödjer detta), nå ut till den äldre målgruppen (ökad tillgång till ekonomiskt stöd) samt gratis utlåning av sport- och friluftsutrusning för att skapa bättre villkor för att utöva idrott för personer/familjer med sämre ekonomiska förutsättningar. Det finns dock få (om inga) bekräftade effekter att föreningsstödsmodeller som är anpassade att främja jämlikhet gör skillnad, enligt expert från SKR.

- **Ev. möjlighet att förbättra villkor på badhus för pensionärer samt personer med annan religion**
  Få klagomål från besökare kopplat till jämlika villkor på baden men det finns önskemål om att erbjuda könsseparerat bad på fler badhus (religiösa/kulturella skäl). Det är relativt få pensionärer, 2%, av de som köpt badentré (år 2018 & 2021) vilket antyder att det finns en potential att skapa bättre förutsättningar för denna målgrupp att delta.

- **Det finns potential att förbättra tillgänglighet för personer med funktionsvariationer**
  Personer med funktionsvariation uttrycks i intervjuer vara en målgrupp där villkor och förutsättningar för att delta kan förbättras, det gäller ex. tillgängligheten i vissa idrottshallar men också kännedom om anpassade utrymmen/ ytor samt aktiviteter. Även intervjuade idrottsföreningar håller med om att det kvarstår ett utvecklingsarbete för att skapa jämlika villkor för målgruppen. Det bekräftas även i nationella undersökningar som visar på att unga med funktionshinder i högre grad (en av tre) avstår från fritidsaktiviteter än andra unga.

- **Det efterfrågas samverkan kring trygghetsskapande arbete och informationsspridning från idrottsföreningar**
  Föreningarna vill gärna inleda närmare samarbete med kommunen kring trygghetsskapande arbete och informationsspridning för att öka kännedomen om erbjudna aktiviteter till underrepresenterade målgrupper.

© Startpoint Advisory AB

Fritid
- Nationella undersökningar och forskning

TYDLIGARE TRÖSKLAR FÖR TJEJER MED UTLÄNDSK BAKGRUND OCH UNGA MED FUNKTIONSVARIATION

Det vanligaste hindret för deltagande i fritidsaktiviteter för unga är tidsbrist p.g.a. skola eller arbete

- Vanligaste hindren för unga att ta del av fritidsaktiviteter är att de inte har tid på grund av skola eller arbete, att aktiviteten är för dyr, att aktiviteten upplevs vara för svår eller att det är svårt att ta sig till aktiviteten.

Vanligare att unga 16-25 idrottar utanför förening. Utemiljöer som uppmuntrar till idrott/rörelse blir således viktigare

- 70% av unga i åldern 16–25 år idrottar på fritiden varje vecka. Andelen som idrottar utanför en förening är dubbelt så stor som andelen som idrottar inom en förening..
- 6 av 10 unga i åldern 16–25 år är medlemmar i en förening, andelen minskar något över tid. Det kan tolkas som att utemiljöer i form av ex. motionsspår, utegym och friluftsliv blir allt viktigare för målgruppen

Inrikes födda tjejer som idrottar frekvent minskar och tjejer med utländsk bakgrund idrottar mindre än andra unga

- Andelen inrikes födda tjejer som idrottar frekvent (varje vecka) har minskat.
- Unga tjejer med utländsk bakgrund idrottar i mindre utsträckning på fritiden jämfört med andra unga.

Unga med funktionsnedsättning avstår i högre grad fritidsaktiviteter än andra unga

- Unga med funktionsnedsättning avstår i större utsträckning från fritidsaktiviteter p.g.a upplevda trösklar och hinder.
- En av tre inom målgruppen anser att det inte är anpassat efter dem.
- Man uppger i undersökning att det är svårt att ta sig att sig till aktiviteten, aktiviteten är för svår, eller att man upplever att man blir dåligt bemötta

Källa: **MUCF Fokus 18 - Vilka ska med? (2018) MUCF; Goda levnadsvillkor för många, men inte för alla (2021)**

© Startpoint Advisory AB

Fritid
- Nationella undersökningar och forskning

INGA BEKRÄFTADE EFFEKTER AV FÖRENINGSSTÖDSMODELLER ANPASSADE ATT FRÄMJA JÄMLIKHET

Äldres minskade fysiska aktivitet är många gånger förknippat med psykiska hinder

- Minskad fysisk aktivitet bland äldre beskrivs många gånger bero på psykiska hinder i form av bristande intresse för fysiska aktivitet och att möta nya människor, men också tvivel på att motion förlänger livet
- Det finns även en rädsla av att göra illa sig (falla) samt att det ibland kan bero på nedsatt fysisk hälsa
- Vad det gäller hinder i den fysiska miljön handlar det ofta om svårigheter att ta sig till lokaler, beroende på ex. rädsla för att gå ut på kvällen eller tillgång till bil

Osäkert om föreningsstödsmodeller utformade för att främja jämlikhet eller jämställdhet ger reell effekt

- Enligt SKR finns få undersökningar eller studier som visar på att bidragssystem utformade för att främja jämlikhet eller jämställdhet ger reella effekter.
- Det finns kommuner som exempelvis delar ut en jämställdhetsbonus för tjejaktiviteter, men den brukar vara så liten i förhållande till grundstödet så det är oklart om det gör någon skillnad menar SKR.

Källa: Äldre och aktivering Vikten av aktivitet för att uppnå ett gott åldrande, Sahlgrenska akademin

© Startpoint Advisory AB

En fördelning av föreningsstöd som avspeglar vilka idrotter som är populära i kommunen

FÅ AV IDROTTSFÖRENINGARNA SOM HAR MEDLEMMAR MED FUNKTIONSVARIATION

- Fördelningen av föreningsstöd avspeglar vilka idrotter som är stora i Gävle kommun som ex. hockey och fotboll, något som blir tydligt när vi fördelar föreningsstödet på genus.
- Det är såldes en högre andel pojkar i de föreningar som tar del av stödet än flickor. Inget som är utmärkande sett till fördelningen mellan genus i dessa idrotter.
- 3% av barnen och ungdomarna som tar del av stödet har en funktionsvariation enligt statistik från 2019 och 2020.
- Det är få idrottsföreningar som mottagit stöd (borträknat riktade funktionsvariationsföreningar) som rapporterat in att de har medlemmar (barn och unga) med funktionsnedsättning i sin verksamhet. År 2020 var det endast 9 av 148 föreningar (ca 6%). Något som kan indikera att det finns trösklar för målgruppen att medverka i föreningarnas kurser och att det saknas kunskaper hos föreningarna att erbjuda träning för denna målgrupp.

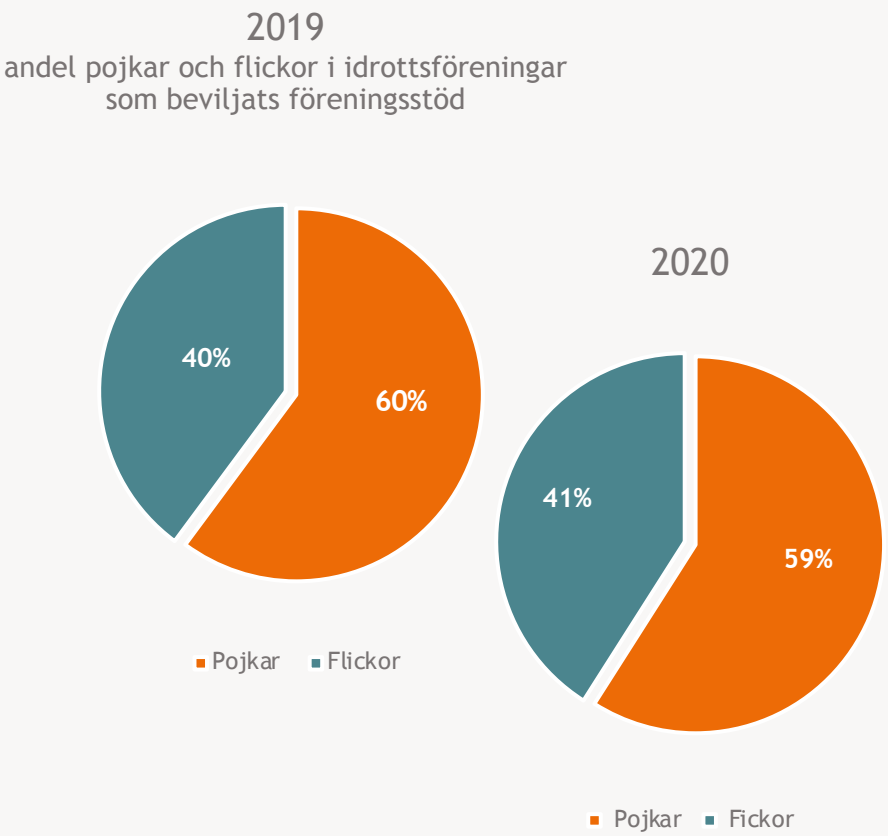

Källa: Verksamhetsdata från fritid, utbetalat medlemsstöd idrottsföreningar barn och unga mellan 7-20 år

© Startpoint Advisory AB

En relativt liten andel, 2%, av entré bad utgörs av pensionärer både innan och efter pandemin

EV. POTENTIAL ATT SKAPA BÄTTRE FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR PENSIONÄRER

- Enligt statistik över entré bad på Gävles badhus är en majoritet 55% vuxna och en relativt jämn fördelning mellan barn respektive unga och vuxna.

- Fördelningen på åldersgrupper ser likadan ut innan (år 2018) pandemin som under pandemin (år 2021). Däremot syns en skillnad i sålda badkort, där barn och ungdomar utgör en större andel av sålda badkort under pandemiåren än innan.

- Pensionärer är en målgrupp som inte är representerade i så hög grad enligt statistiken. De utgör knappt 2%. Det kan tyda på att det finns potential att motivera fler pensionärer till badhusen. Det vore intressant att undersöka vad deras upplevelse av badhusen är i kundundersökning, om det är något som kan anpassas för att skapa bättre förutsättningar (jämlika villkor) för deltagande.

Entré bad fördelat på åldersgrupper
år 2018 & 2021
(samma fördelning de två åren)

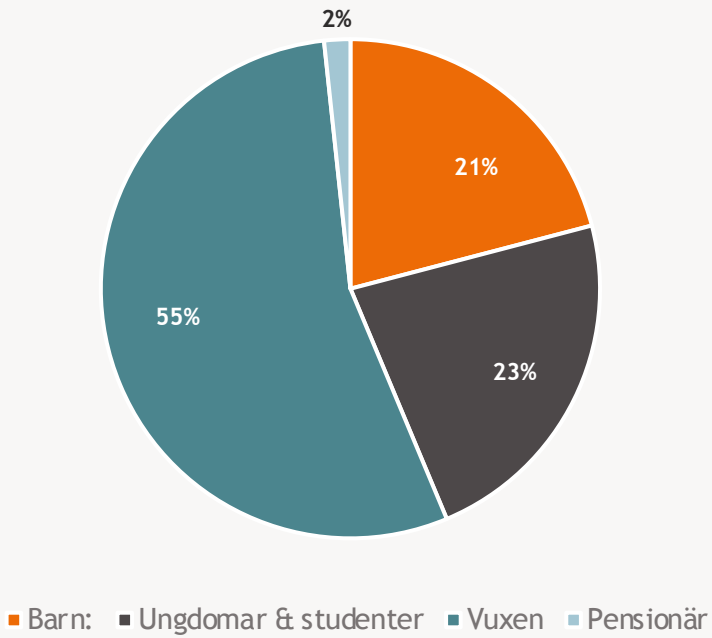

Källa: Verksamhetsdata från badenheten, Gävle kommun

© Startpoint Advisory AB

Fritid
- Intervjuer med chefer och nyckelpersoner inom Fritidsavdelningen

Startpoint ADVISORY

INITIATIV FÖR JÄMSTÄLLDHET, ÄLDRE, SOCIOEKONOMI & HBTQ

Gävle kommun har en bidragsmodell utvecklad för att bl.a. främja jämställdhet och föreningars förutsättningar att bedriva barn- och ungdomsverksamhet

- Gävle kommun såg år 2016 över stöd- och hyressubventioner som fördelas mellan föreningar för att se hur dessa kunde utvecklas utifrån bl.a. jämställdhet och rättvisa. Målsättningarna för bidragsmodellen som implementerades 2017 var bl.a. att skapa jämställda stöd och bättre förutsättningar för föreningslivet i kommunen att bedriva barn- och ungdomsverksamhet.
- Prioriterad målgrupp när det gäller föreningsstöd är verksamhet som riktas till 7-20 år samt personer med funktionsnedsättning där stöd kan sökas oavsett ålder.

Högre tillgänghet till ekonomiskt stöd för äldre - en del av kommunens satsning på att vara en äldrevänlig kommun

- Flera ekonomiska stöd har under senaste åren även tillgängliggjorts för äldre inom fritid. Ett exempel är verksamhetsstödet inom friluftsverksamhet som tidigare var begränsat till barn och unga men som nu öppnas upp även för vuxna och i synnerhet äldre. Det kan ex. handla om medel till organisationer för att bygga en brygga för fiske med barnbarnen. Det ska även införas subventionerade taxor för äldre under år 2022.

Sportotek med utlåning av sport-och friluftsutrustning gratis för att bl.a. sträva efter jämlika villkor

- I syfte att tillgängliggöra idrotter för fler där kostnader för utrustning kan vara en anledning till att personer avstår har Gävle liksom många andra kommuner ett sportotek med sport- och friluftsutrustning för utlåning (två veckor).
- Tillgång till gratis hyra av utrustning kan vara särskilt gynnsamt för barnfamiljer med sämre ekonomiska förutsättningar i de socioekonomiskt utmanande områdena.

HBTQ- certifierad personal inom fritid

- All personal inom fritid har genomgått en utbildning från RFSL där de fick en grund i hbtq och normkritik. Inom ramen för arbetet togs även handlingsplaner för området fram.

© Startpoint Advisory AB

Fritid
- Intervjuer med chefer och nyckelpersoner inom Fritidsavdelningen

FÅ SYNPUNKTER KOPPLADE TILL OJÄMLIKA VILLKOR PÅ BADHUSEN

Jämställdhet är en fråga inom föreningsidrotten där kommunen försökt påverka genom kriterier för föreningsstöd

- Frågan hur idrottsföreningar i kommunen arbetar med jämställdhet har varit aktuell och diskuteras med jämna mellanrum, vidimerar intervjupersoner.
- Kommunen har i sina kriterier för ansökan om föreningsstöd skrivit in ” föreningen är uppbyggd enligt demokratiska principer, främjar integration och mångfald, låter jämställdhet genomsyra såväl organisation som verksamhet och motverkar diskriminering”.
- Det beskrivs även i intervjuer med kommunen och idrottsföreningar vara en fråga som behöver drivas och prioriteras från båda håll för att få effekt.

Få klagomål kopplat till jämlika villkor på baden men det finns önskemål om att erbjuda könsseparerat bad på fler badhus

- Det är sällan det inkommer klagomål utifrån jämlika villkor på badet. Det kan möjligen röra inköp av hjälpmedel som för det mesta kan tillgodoses.
- Det som uttryck mer utmanande är att kunna erbjuda könsseparerade badtillfällen (främst av kulturella/religiösa skäl). Det görs idag på två av badhusen, men det finns önskemål om att även ha det på stora badhuset. Något som uttrycks vara svårt att få ihop med den schemalagda personalen som består både av män och kvinnor.

© Startpoint Advisory AB

Fritid
- Intervjuer med chefer och nyckelpersoner inom Fritidsavdelningen

VILL UTVECKLA ARBETE FÖR MÅLGRUPPEN MED FUNKTIONSVARIATION

Utvecklingspotentialerna som lyft är främst kopplade till målgruppen med funktionsvariation

- Det uttrycks i intervjuer främst finnas ett utvecklingsarbete att säkerställa jämlika villkor för personer med funktionsvariation. Det beskrivs vara ett arbete som är i startgroparna och att man har inlett visst samarbete ex. med parasportsförbundet.
- Kommunen har ex. fått något påpekande kring tillgänglighetsanpassning vad gäller lokaler och hissar i idrottslokaler men även tillgång till förråd.

Möjlig potential vad gäller marknadsföring och kommunikation för ökad kännedom om utbud och aktiviteter

- Den mesta marknadsföringen och informationen är enligt intervjuer kopplad till föreningsstödet och i övrigt sker ingen särskild marknadsföring av verksamheterna.
- Det verkar således finnas potential att öka kännedom om ex. friluftsområden, bad och andra delar av utbudet inom fritidsområdet för att bredda deltagande.

© Startpoint Advisory AB

Fritid
- Intervjuer med idrottsföreningar

Startpoint ADVISORY

VARIERANDE HUR PÅTAGLIGT OJÄMLIKA VILLKOR ÄR INOM FÖRENINGARNA

Varierande hur påtagligt ojämlika villkor är samt hur aktivt föreningarna arbetar med frågan

- Utifrån intervjuer verkar det skilja sig åt hur påtagligt ojämlika villkor är mellan föreningarna, det förklaras bl.a. bero på vilken idrott som utövas, upptagningsområde och resurser som kan avsättas för detta arbete. Något som såklart även påverkat hur mycket föreningen arbetat med frågan.
- Gefle IF fotboll har exempelvis ett upptagningsområdet som både spänner både över mer välbärgade områden som socioekonomiskt utmanade områden och fotboll är en sport som lockar en bredd av barn och unga. Föreningen arbetar med det sociala hållbarhetsprogrammet ”Ett Bättre Gefle”. Varav en viktig del är just ojämlikhet. Föreningen har en verksamhetsutvecklare som arbetar med detta. Inom ramen för programmet erbjuds bl.a. lovaktiviteter, spontanfotboll i form av rastfotboll och tjejfotboll Andersberg samt att inspirera barn och unga med goda förebilder inom föreningen.
- Det är även olika hur märkbart det är i föreningarna att medlemmar kan ha utmaningar i att betala avgifter. I Sätra IK eller Gefle Fotboll är det inget nytt (har ca 300tkr/årligen i obetalda avgifter) och man har bl.a. etablerat samarbete med diakoniverksamheten för att kunna hänvisa vårdnadshavare dit om de behöver ekonomiskt stöd. I Sätra IK har man avsatt särskilda medel och från sponsorer för att kunna hjälpa till med avgifter. I jämförelse med ex. Gefle IF friidrott är detta inte är en utmaning som förningen behövt arbeta med.

© Startpoint Advisory AB

Fritid
- Intervjuer med idrottsföreningar

ETT NÄRMARE SAMARBETE MED KOMMUNEN KRING TRYGGHETSSKAPANDE ARBETE

Föreningarna efterfrågar ett närmare samarbete med kommunen kring ex trygghetsskapande arbete och informationsspridning

- I intervjuer med föreningarna framkommer att de ser vinster med ett närmare samarbete med ex. skolorna och fritidsgårdar för att arbeta gemensamt med målgruppen vad gäller bl.a. Att öka kännedomen om föreningsidrotten och ha prova på tillfällen, samt att kunna sprida information till föräldrar genom skolan.
- Ett annat samverkansområde som tagits upp är ett gemensamt trygghetsskapande arbete med kommunen för att säkerställa att barn och unga som deltar i föreningslivet upplever vägen till och från aktiviteter som trygg, det gäller ex. de föreningar som håller till i Gavlehov.

© Startpoint Advisory AB

Innehållsförteckning

Inledning om kartläggningen

Ojämlika villkor var uppstår de?

Lärdomar och möjliga åtgärder

Övergripande utvecklingsförslag

© Startpoint Advisory AB

Kap 3. Lärdomar och möjliga arbetssätt

VAD VI KAN LÄRA FRÅN ANDRA

Förekomsten av ojämlika villkor inom kultur- och fritidsområdet är inget unikt för Gävle. Det är en utmaning gemensam för hela kommunsverige. Det finns även flertalet statliga myndigheter som arbetar med uppdrag som tangerar området, däribland Myndigheten för delaktighet och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor vilka blivit intervjuade inom ramen för denna kartläggning.

I syfte att dra lärdomar från andra kommuner som arbetat framgångsrikt med dessa frågor, lyfter vi i detta kapitel fram tre kommuner som på olika sätt arbetar aktivt för att skapa jämlika förutsättningar för deltagande inom kultur- och fritidsverksamhet. I tillägg har vi summerat några av de vanligaste övergripande arbetssätten och strategierna som förespråkas och lyfts fram som relevanta av statliga myndigheter.

Kapitlet är disponerat enligt följande:

- Lärdomar från kommunerna: Västerås, Jönköping och Botkyrka.
- Några exempel på arbetssätt och strategiska inriktningar för att skapa förutsättningar för en jämlik kultur och fritid.

© Startpoint Advisory AB

Sammanfattningsvis lärdomar och möjliga åtgärder

VAD KAN VI LÄRA FRÅN ANDRA?

- **Några sammanfattande lärdomar från hur andra kommuner arbetar med att sänka trösklar:**
  - **Riktade insatser kan vara avgörande –** Riktade insatser såsom fritidsgården Stråga eller delaktighetsprocessen i Alby Folkhälsopark spelar stor roll. Det kan vara ett sätt att för första gången nå en målgrupp som kan ha vant sig vid tanken att kultur/fritid inte är för dem.
  - **Delaktighet sänker trösklarna för deltagande–** Ett led i att nå underrepresenterade grupper är att erbjuda dem möjligheter att utöva inflytande över verksamheten. På så sätt förbättras våra förutsättningar att hitta rätt med initiativ, vilket exempel från Botkyrka och från Västerås visar på.
  - **Trygghet är många saker–** Att skapa trygghet kring kultur- och fritidsaktiviteter kan, särskilt i utsatta områden, innebära många olika aspekter. Omkringliggande faktorer som bidrar till trivsel kan vara en helt avgörande faktor, likaledes som känslan av samhörighet och gemenskap.

- **Några övergripande beprövade arbetssätt och insatser som varit verkningsfulla enligt nationella undersökningar:**
  - **Att erbjuda både generella och riktade aktiviteter och insatser –** undersökningar visar att det är kombinationen av att erbjuda både generella och riktade insatser (under begränsad tid) som verkar vara mest uppskattat och leda till en mer jämlik representation mellan målgrupper.
  - **Att arbeta med trygghetsskapande åtgärder och insatser –** har visat sig vara ett sätt att arbeta med trösklar till deltagande i fritidsverksamhet.
  - **Att arbeta uppsökande och utåtriktat -** flertalet kommuner i Sverige har och fortsätter att initiera ett mer uppsökande och utåtriktade arbetssätt för att aktiviteter ska vara mer lättillgängliga.
  - **Riktad marknadsföring till underrepresenterade grupper –** lyfts fram som en generell framgångsfaktor.

© Startpoint Advisory AB

Botkyrka arbetar brett med att sänka trösklar

MÅLGRUPPEN STYR

I Botkyrka kommun bor cirka 100 000 personer. En stor del av kommuninvånarna bor i områdena Alby, Fittja, Hallunda/ Norsborg och Storvreten vilka av polisen klassificerats som utsatta eller särskilt utsatta områden.

Verksamhetsområde bad, idrott och motion ansvarar för kommunens fritids- frilufts- och idrottsanläggningar samt föreningsstöd till idrottsföreningar, och verksamheten beskrivs ha lagt ett tydligt fokus på trygghet i driften av befintliga och projekteringen av nya anläggningar. Ett exempel på ett initiativ för detta är renoveringen av Alby folkhälsopark. I detta initiativ skulle en befintlig anläggning renoveras, parallellt med att kommunen hade identifierat en utmaning i att yngre kvinnor ägnade sig mindre åt fysisk aktivitet. I samband med planeringen av renovering bildades referensgrupper med yngre kvinnor i området, vilka i dialog med kommunen fattade beslut om kring anläggningens utformning och faciliteter. Det beskrivs som att kommunen i denna process fick upp ögonen för trygghetsskapande aspekter i form av omkringliggande faktorer. Nyttjande-graden av folkhälsoparken är idag jämnt fördelat mellan könen.

© Startpoint Advisory AB

Botkyrka arbetar brett med att sänka trösklar

AVGIFTSFRITT SÄNKER TRÖSKLAR OCH KOMMUNEN TAR ANSVAR FÖR JÄMLIK FÖRDELNING

För att sänka trösklar för deltagande lyfts just de trygghetsskapande åtgärderna fram som en framgångsfaktor. Men dessa behöver inte begränsa till kameror eller vakter, då trygghet beskrivs utgöras minst lika mycket av trivsel. Därför arbetar verksamheten med att implementera omkringliggande faktorer i form av exempelvis lekplatser, caféer och inbjudande växtlighet i anslutning till kommunens olika anläggningar. Även hallvärdar är ett exempel på detta

Ytterligare ett initiativ för att sänka trösklar för deltagande i strukturerad fysisk aktivitet för personer med mer utmanande socioekonomisk bakgrund är initiativet *Organiserad spontanidrott*. På tolv platser i kommunen driver föreningar åtminstone två gånger i veckan aktiviteter där ungdomar och andra kan delta utan avgift. Initiativet beskrivs generera ett visst inflöde av medlemmar till i synnerhet de mindre föreningarna, men det övergripande syftet beskrivs vara sänka trösklar för deltagande. Merparten av aktiviteterna förläggs också till ”risktider” – typiskt sett fredags- och lördagskvällar

För att skapa incitament för föreningarna att driva jämlikhetsfrågor i sina egna organisationer är de aktivitetsbidrag som kommunen betalar ut till föreningar viktade, så att deltagartillfällen där deltagaren är kvinna ger ett större bidrag. Denna viktning har funnits i åtta år. Därutöver följer även verksamheten hur träningstider i kommunens anläggningar fördelas på lagnivå. Om en förening exempelvis förlägger flicklagens träningar på ”sämre” tider inleds dialog mellan kommunen och föreningen.

Kommunen beskrivs vidare ha ett rikt föreningsliv. Bland annat är cricket en av de snabbaste växande sporterna, och beskrivs locka intresse bland många nyanlända. Det beskrivs att det finns snedfördelningar i representativitet inom vissa föreningar, men att kommunen utöver incitamenten ovan inte genomför insatser för att åtgärda detta. Däremot följs bidragsfördelningen mellan föreningarna kontinuerligt upp, i syfte att säkerställa att kommunen inte förstärker skillnader eller ojämlika villkor.

© Startpoint Advisory AB

Botkyrka arbetar brett med att sänka trösklar

VERKSAMHET DÄR FOLK ÄR

Beträffande baden förändras verksamheten radikalt under sommarmånaderna. Då stängs samtliga badhus i kommunen, och sex stycken utebad etableras i olika delar av kommunen. Dessa utebad är strandbad som bemannas av kommunala tjänstepersoner som erbjuder avgiftsfri simskola (för både barn och vuxna), vattengympa och utegymskurser. Det framförs att platserna till dessa aktiviteter är mycket eftertraktade och bokas upp i princip 24 timmar efter att de tillgängliggörs.

Tre av de sex utebaden beskrivs dessutom vara fullständigt funktionsanpassade, inklusive ramper, ledstänger samt anpassade omklädningsrum. Detta beskrivs som ytterligare ett sätt att tillgängliggöra och möjliggöra för en aktiv och meningsfull fritid. Samtliga övriga kommunala anläggningar beskrivs vara åtminstone någorlunda funktionsanpassade, i enlighet med rådande lagstiftning. Anläggningen Rödstu Hage har emellertid en tydlig profil gentemot personer med funktionsvariation. Där har faciliteter och tillgänglig utrustning etablerats i samverkan med bland annat parasportförbundet.

Under sommarmånaderna tillgängliggörs badverksamheten på utebad, med avgiftsfria kurser ledda av tjänstepersoner

© Startpoint Advisory AB

Fokus på delaktighet och medbestämmande i Västerås

FRAMSTÅENDE INOM DELAKTIGHET

Västerås stad beskrivs som framgångsrika i sitt arbete med delaktighet, i synnerhet bland barn och unga. Ett centralt led i detta är att bereda forum och vägar för barn och ungdomar att göra sina röster hörda och påverka kommunens olika verksamheter. Bland annat använder sig kommunen av ungdomsambassadörer, vilka har i uppdrag att genomföra undersökningar bland ungdomar i kommunen och utifrån kartlägga barn och ungdomars behov, intressen och förutsättningar. Denna kartläggning ligger sedermera till grund för utvecklingen av de kommunala verksamheterna, inklusive verksamheter inom kultur- och fritidsområdet.

Ytterligare ett exempel på Västerås delaktighetsarbete är plattformen Ungdomsdialog, och kanske i synnerhet ungdomspanelen UNIK. Denna panel har som uttalat uppdrag att korta kommunikationsvägar mellan politik och barn och unga i kommunen. En särskild betoning läggs på representativiteten, och särskilda insatser beskrivs genomföras för att engagera ungdomar som inte typiskt sett är aktiva inom samhällsfrågor.

© Startpoint Advisory AB

Fokus på delaktighet och medbestämmande i Västerås

SÄRSKILT STADSDELSFOKUS UTIFRÅN SOCIOEKONOMI

Som ett led i att ytterligare få syn på ojämlikheter i levnadsvillkor lutar sig Västerås kommun mot den regionala undersökningen Liv och Hälsa. Denna belyser skillnader i uppväxtvillkor avseende bland annat ekonomiskt utsatthet, valdeltagande, skolresultat och tillgång till meningsfull fritid. Utifrån denna undersökning har kommunen identifierat att utmaningarna beträffande tillgång till meningsfull fritid är mer omfattande i vissa stadsdelar. I dessa genomförs särskilda insatser.

Dessa insatser centreras kring ”verksamhetsnära ledningsgrupper” – beslutsforum när verksamheter (kommunen, bostadsbolag, föreningar) tillsammans definierar prioriterade områden för stadsdelen. I skrivande stund finns fyra sådana grupper – i Råby, Vallby, Backby och Petersberg. Varje grupp har uppdraget att tillsammans ta fram utvecklingsplaner utifrån stadsdelens förutsättningar. Utifrån dessa planer söks långsiktiga samarbeten med föreningsliv och andra aktörer i civilsamhället.

Det beskrivs som att dessa grupper arbetar ”stenhårt” med att tillgängliggöra fler tillfällen för meningsfull fritid i närområdet i respektive stadsdel, bland annat genom att locka fler föreningar att vara aktiva i området. Som grund till detta finns en överenskommelse mellan kommunen och civilsamhället om kraftsamling kring utsatta stadsdelar.

Exempelvis erbjuder kommunen i samarbete med RF-Sisu Try It Nära – ett ”prova på”-program som marknadsförs i samarbete med lokala krafter i respektive stadsdel. I detta utbildas också unga ledare, för att fungera som ambassadörer för en meningsfull fritid i området. Ytterligare en insats är programmet Skyhöga favoriter – där vårdnadshavare kan söka stipendium för medlems- eller cupavgifter. Ytterligare ett initiativ som beskrivs som framgångsrikt är RF-Sisus Rörelse i skolan – En frisk generation. Detta initiativ utgörs av att bereda forum för aktiv rörelse i anslutning till skolan, där både barn och vårdnadshavare deltar. Detta för att sänka trösklar för vidare engagemang.

© Startpoint Advisory AB

Fritidsgården Stråga i Jönköping – Riktad insats för personer med funktionsvariation

RIKTAD VERKSAMHET

I Jönköpings kommun finns det en fritidsgård i nära anslutning till samtliga kommunala högstadieskolor. I stadsdelen Gräshagen finns fritidsgården Stråga, som sedan 2010 har arbetat utifrån en tydlig profil för personer med olika typer av funktionsvariation.

Verksamheten i Stråga fritidsgård beskrivs utgå från att deltagarna själva formar och aktivt bidrar till olika aktiviteter och projekt. Bland annat är deltagare delaktiga i en discogrupp – där deltagare planerar och genomför discon på olika platser i kommunen. Verksamheten beskrivs inspireras av projektet Självbestämmande, inkludering och hälsa, som fokuserade på just personer med funktionsvariations tillvaro i öppna fritidsverksamheter. Även om aktiviteter är en central del av verksamheten beskrivs det som att det är den sociala samvaron och möjligheten att skapa egna sociala relationer som är ”kärnan” i verksamheten. Det beskrivs som att det finns ett stort behov av detta hos målgruppen, i synnerhet bland hemmasittare och UVAS, som inte tillgodoses i önskvärd utsträckning i andra forum i kommunen.

Fritidsgården Stråga kan beskrivas som en riktad insats för personer med funktionsvariation, även om personer utan funktionsvariation även är välkomna.

© Startpoint Advisory AB

Fritidsgården Stråga i Jönköping – Riktad insats för personer med funktionsvariation

SÄRSKOLAN CENTRAL

Stråga beskrivs som en nod för ungdomar (upp till 25 års ålder) med funktionsvariation i kommunen. I arbetet med att åskådliggöra verksamheten beskrivs samarbetet med särskolan som centralt. Att kommunicera verksamheten som ”en verksamhet för alla” genom exempelvis affischer och sociala medier beskrivs inte som tillräckligt för att locka målgruppen till verksamheten. Att sänka trösklar för deltagande beskrivs nödvändiggöra personliga relationer med potentiella deltagare. Därför arbetar verksamheten med tydlig närvaro i särskolan, och fritidsledare medverkar exempelvis i särskolans friluftsdagar. En framgångsfaktor för att få till denna samverkan beskrivs vara att tydliggöra för särskolan hur Stråga kan bidra till att stärka studie-resultat och studieambitioner bland deltagarna.

VAD HÄNDER SEN?

Som nämnts tidigare ska Stråga fritidsgård ses som en riktad insats för personer med funktionsvariation. Verksamheten beskriver att man arbetar för att bygga broar mellan Stråga och andra fritidsgårdar. Exempelvis deltar besökare i TV-spelsturneringar i samarbete med andra fritidsgårdar. Därutöver genomförs insatser för att lotsa deltagare in i andra typer av organiserat engagemang. Exempelvis gör besök på den lokala hockey-föreningen.

Det beskrivs emellertid föreligga en utmaning i att i full utsträckning stimulera ett föreningsengagemang bland deltagare. Detta märks bland annat på att vissa av deltagarna tenderar att vilja fortsätta besöka verksamheten, trots att de har blivit överåriga.

För att attrahera deltagare beskrivs en personlig närvaro i särskolan som en framgångsfaktor

© Startpoint Advisory AB

Exempel på arbetssätt och insatser för att skapa förutsättningar för en jämlik kultur och fritid

I syfte att ge guidning och inspiration på arbetssätt och insatser som används i Sverige för att skapa lika förutsättningar för deltagande och öka kännedomen om tillgängliga fritids- och kultaktiviteter har vi nedan sammanställt några av de mer övergripande/generella arbetssätt och insatser som enligt undersökningar varit verkningsfulla.

Det behövs både generella och riktade aktiviteter och insatser

- Det behövs både generella aktiviteter som är öppna för alla eller en bred målgrupp och de som är mer riktade.
- Enligt både MUCF är det fördelaktigt att under en begränsad tid kunna erbjuda riktade insatser till vissa målgrupper för att de ska känna sig trygga och öka intresse och engagemang. Det kan tex handla om riktad aktiviteter till flickor inom fritidsverksamheten eller mindre kursgrupper inom kulturskolan riktade till barn och unga med funktionsvariation.
- Det påtalas i intervjuer med både MFD och MUCF att det dock kan vara fördelaktigt att den riktade gruppaktiviteten är tidsbegränsad för att sedan övergå till att vara öppen, så att inte barriärer byggs upp gentemot andra grupper.
- En kartläggning som MUCF har gjort visar på att barn och unga med funktionsvariation som deltar i riktade aktiviteter generellt är mer nöjda med sin fritid än de som deltar i aktiviteter som är öppna för alla.

Trygghetsskapande åtgärder

- Enkätundersökningar riktade till barn och unga visar på att det kan vara centralt att möta upp ungdomar på deras väg till och från kultur- och fritidsaktiviteter, om dessa äger rum i områden som kan upplevas som otrygga. Det kan vara värt att notera att även vuxna och äldre upplever otrygghet, exempelvis kopplat till brist på belysning eller skymmande buskage.
- Trygghetsvandringar kan vara en åtgärd för att öka upplevelsen av trygghet. En annan åtgärd som enligt MUCF har effekt är att förlägga aktiviteter och fritidsverksamhet i nära anslutning till skolor.

Källa: MUCF, Kartläggning av öppen fritidsverksamhet – en nationell bild och faktorer som påverkar deltagande

© Startpoint Advisory AB

Exempel på arbetssätt och insatser för att skapa förutsättningar för en jämlik kultur och fritid (forts)

Uppsökande och utåtriktat arbetssätt

- Flertalet kommuner i Sverige har initierat och arbetar med ett mer uppsökande och utåtriktat arbetssätt för att nå ut till en bredare grupp av invånare. Det för att bl.a. skapa tillgänglighet till aktiviteter och överbrygga ev. hinder till att vara med i aktiviteter. Det märks även i de politiska uppdragen inom kultur- och fritidsområdet men även inom ex. socialtjänst.
- Nedan nämna några exempel på uppsökande arbetssätt inom kultur- och fritidsområdet som prövats i kommunsverige:

  - **Aktiviteter på skolor/särskola och i anslutning till fritidsverksamhet** – besök och aktiviteter i anslutning till ex. raster på skolorna för att bygga relationer och väcka intresse för kultur- och fritidsutbudet som erbjuds.
  - **Aktiviteter på serviceboenden och ex. daglig verksamhet** – besök och anpassade aktiviteter för målgrupper som i många fall har det svårare att ta sig till och från de kultur- och fritidsverksamheter som erbjuds. Det kan tex. handla om att erbjuda digitala kulturupplevelser.
  - **Bokbussar** - tar sig ut på landsbygden och i socioekonomiskt utmanade områden.
  - **Fritidsbuss** – en specialanpassad linje som efter skoltid kör till idrotts-och kuluranläggningar på barn och ungas villkor på tider som passar fritidsorganisationer och deltagare. Samarbete mellan Lunds kommun, Region Skåne, LTH och högskolan Kristianstad

Marknadsföring och kommunikation

- Riktad marknadsföring till underrepresenterade grupper nämns som en framgångsfaktor i intervjuer med statliga myndigheter.
- Varifrån informationen kommer lyfts också fram som en viktig del för att ex nå fler flickor i socioekonomiska utsatta områden. MUCF påpekar att undersökningar tyder på att föräldrar i större grad närvarar om det är skolan som kallar, då de uppfattas ha en annan legitimitet än ex. fritidsverksamheten.
- Att samla och tillgängliggöra information om pågående aktiviteter för olika målgrupper (ex. barn och unga, personer med funktionsvariation och äldre) är ett annat sätt att arbeta med informationsspridning. Ett exempel på detta är fritidsnätet.se, en webbplats som listar tillgängliga platser och aktiviteter i Stockholms län för personer med funktionsvariation.

© Startpoint Advisory AB

Innehållsförteckning

Inledning om kartläggningen

Ojämlika villkor var uppstår de?

Lärdomar och möjliga åtgärder

Övergripande utvecklingsförslag

© Startpoint Advisory AB

Kap 4. Övergripande utvecklingsförslag

UTVECKLINGSPOTENTIALER

Denna kartläggning syftar primärt till att ringa in och redogöra för de tydligaste ojämlika villkoren inom kultur- och fritidsområdet. Den ska även ge guidning i vad som kan utvecklas för att skapa fortsättningar för en mer jämlik kultur och fritid i fråga om tillgång till och kännedom om dessa verksamheter.

I detta kapitel har vi fokus på de övergripande utvecklingspotentialerna. Det vill säga utvecklingsförslag som berör fler än ett verksamhetsområde, ibland hela kultur- och fritidsområdet. Utvecklingsförslagen är baserade på resultaten från denna kartläggning och bör inte betraktas som uttömmande, men däremot som vägledande inspel för fortsatt förändringsarbete.

I detta kapitel kan du läsa mer om:

- Övergripande utvecklingsförslag för att skapa en mer jämlik tillgång till och kännedom om kultur- och fritidsverksamheterna i Gävle kommun

© Startpoint Advisory AB

Övergripande utvecklingsförslag

TVÅ PRIORITERADE MÅLGRUPPER

- **En strategi och handlingsplan för inkluderande av personer med funktionsvariation**
  - Personer med funktionsvariation är den målgrupp som genomgående, inkluderat intervjuade föreningar, lyfts fram som den målgrupp där det finns ett behov av att utveckla arbetet för att möjliggöra bättre villkor för deltagande och engagemang i kultur- och fritidsutbudet.
  - Ett första steg kan vara att ta fram en sektorgemensam strategi med tillhörande handlingsplan för hur verksamheterna ska underlätta/skapa jämlika villkor för personer med funktonsvariation. Ta gärna input från och hjälp i framtagandet av lokala brukarföreningar för att säkerställa relevans.
  - I strategin handlar det om att peka ut fokusområden att arbeta med såsom: tillgänglighet i form av lokaler och utemiljöer, anpassade generella och riktade kurser/aktiviteter, kompetens för att bemöta och involvera målgruppen, och marknadsföring. Handlingsplanen föreslås utgöras av konkreta aktiviteter som ska genomföras på kort och lång sikt såsom att tillgängliggöra parautrustning i Sportoteket, närmare samverkan med Särskola och daglig verksamhet, eller genomförandet av fler riktade kurser/aktiviteter

- **Riktade aktiviteter för unga vuxna (18-25 år) och gemensamt arbete kring hemmasittare**
  - En annan målgrupp som bl.a. tas upp av fritidsgårdarna som prioriterade är unga vuxna och unga hemmasittare. Unga vuxna är heller inte en målgrupp som Kulturskolan fångar upp, då kursutbudet främst riktar till unga upp till 20 år. Det verkar således finnas färre verksamheter som fångar upp denna målgrupp. Utifrån tidigare erfarenheter från uppdrag gällande inkludering och översyner av målgrupper som tenderar hamna i kläm inom och mellan nämnders ansvarsområden är denna grupp (UVAS) den som brukar lyftas fram både inom socialtjänst och utbildning.
  - Att uppmärksamma och rikta insatser och aktiviteter till denna målgrupp unga vuxna, gärna i samverkan med andra verksamheter som arbetar med målgruppen som socialtjänst och arbetsmarknad, är ett steg i att säkerställa en meningsfull fritid för dessa unga. Forskning visar här att små framgångar kan få stora effekter på sikt.

© Startpoint Advisory AB

Övergripande utvecklingsförslag

KÄNNEDOM OCH TRYGGHET I SOCIOEKONOMISKT UTMANANDE OMRÅDEN

- **Satsa på marknadsföring och information för ökad kännedom om utbud särskilt i socioekonomiskt utmanande områden**
  - I intervjuer med chefer och nyckelpersoner internt förefaller marknadsföring av verksamheter och utbud många gånger vara sammankopplat med en specifik aktivitet eller ett evenemang eller ske i begränsad utsträckning och på initiativ av enskilda personer.
  - Riktad marknadsföring till prioriterade målgrupper är en framgångsfaktor för att öka kännedom och deltagande enligt intervjuer med statliga myndigheterna MUCF och MFD. Det kan handla om att ta fram en sektorgemensam kampanj för att nå ut i de socioekonomiskt utmanande områdena och riktad till tjejer inom området fritid och killar inom området kultur.
  - Ett annat utvecklingsområde är sättet som informationen ges. Det gäller bl.a. att stötta/följa upp fritidsgårdar men även idrottsföreningar i hur de arbetar med informationsspridning via kanaler så som skolan. Det för att nå ut till en bredare målgrupp ex. barn och unga i familjer som är relativt nyanlända och som inte känner till föreningslivet och fritidsgårdarna på samma sätt.

- **Anslut till pågående kommunarbete eller ta initiativ till samverkan kring trygghetsskapande faktorer**
  - Det finns önskemål om att bygga upp en samverkan med kommunen både från idrottsföreningar och fritidsgårdar i syfte att arbeta förebyggande vad gäller trygghetsskapande faktorer i ex. områden som upplevs som stökiga eller otrygga platser. Det för att undvika att vägen till och från aktiviteter blir en tröskel för deltagande i kultur- och fritidsverksamheter.
  - Om det redan finns ett sådant samverkansform i kommunen förslår vi att representanter från kultur- och fritid också bör vara med för att driva dessa frågor tillsammans. I annat fall uppmuntrar vi till att ta initiativ till ett sådant samverkansform/nätverk.
  - I en sådan samverkan är det relevant att ha med socialtjänst (fältassistenter), föreningslivet (däribland nattvandrarna), kommunala fastighetsbolag och polisen.

© Startpoint Advisory AB

Övergripande utvecklingsförslag

UPPFÖLJNING, ANALYS OCH UTVÄRDERING AV OJÄMLIKA VILLKOR

- **Systematisk uppföljning, analys och utvärdering av arbete med ojämlika villkor och effekter av insatser**
  - Under arbetet med kartläggningen har det blivit tydligt att det i dagsläget inte bedrivs något systematiskt arbete vad gäller uppföljning, analys och utvärdering av ojämlika villkor inom verksamheterna. Det finns bl.a. begränsat med analysunderlag (statistik och kundundersökningar) kopplat till undersökningsområdet. Tillgängligheten till data har ex. varit utmanande i genomförandet av denna kartläggning. Vi får dock intrycket att statistiken åtminstone på sikt, kommer att finnas mer lättillgänglig genom Power BI.
  - I syfte att bättre kunna följa utvecklingen inom området behövs en mer systematisk uppföljning. Förslagsvis ses resultatinformation (viktiga nyckeltal, innehåll i kundundersökningar etc.) över av motsvarande utredare eller verksamhetsutvecklare för sektor Livsmiljö i samråd med ansvarig verksamheterna för att säkerställa att nödvändig information finns och fortsättningsvis kommer följas upp löpande enligt behov.
  - En utvecklad systematik i uppföljningen kan blottlägga utmaningar i representativitet på exempelvis de nio fritidsgårdarna. Ett led i en utvecklad uppföljning kan vara att uppdra till föreningarna att mer frekvent rapportera in verksamhetsstatistik, både avseende besökare men också verksamhetsinnehåll i form av aktiviteter. Den verksamhetsstatistik rapportförfattarna har tagit del av redogör endast för antal besökare utifrån kön var tredje år. Utifrån blottlagda utmaningar i verksamhetsstatistik blir därefter uppgiften för kommunen tillsammans med föreningarna att utveckla arbetssätt för att motverka eventuella snedfördelningar i representativitet utifrån ambitionen om en ökad jämlikhet bland deltagare. Dessa kan exempelvis utgöras av fler riktade åtgärder eller insatser för kommunikation och samverkan. Vi ser det som positivt att fritidsgårdsverksamheten har initierat ett verksamhetsutvecklingsarbete som ligger i linje med detta.
  - Dessa insatser har därutöver potentialen att stärka enhetlighet på exempelvis fritidsgårdarna.

© Startpoint Advisory AB

Startpoint
ADVISORY

STARTPOINT ADVISORY AB
STOCKHOLM | SKÅNE
STARTPOINTADVISORY.SE

Bilaga 1. forskning-och litteraturgenomgång

SYFTE OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Syftet med denna forskningsgenomgång är att få fördjupande kunskaper om ojämlikheter inom kultur- och fritidsområdet samt förklaringar till detta. Även att ge vägledning i framgångsrika metoder som prövats och utvärderats för att nå positiva resultat för att bredda deltagandet.

Utgångspunkten i forskningsgenomgången var att söka bland svensk och nordisk forskning. Efter inläsning kring internationell forskning gjordes denna avvägning för att säkerställa jämförbar kontext och förutsättningar på kultur- och fritidsområdet. Sökningar gjordes i en digital universitetsbiblioteksdatabas samt bland publikationer hos relevanta myndigheter såsom Myndigheten för Kulturanalys, Kungliga Biblioteket, statliga utredningar och kommuner.

Utifrån utredningens huvudområden fokuserades sökningar på deltagande i kultur- och fritidsverksamheter för personer från socioekonomiskt utmanande områden. Olika sökord som ”deltagande”, ”hinder”, ”orsak”, ”socioekonomi”, ”insats”, ”effekt” etc. kombinerades med verksamhetsspecifika områden. En avgränsning gjordes i största möjliga mån till källor publicerade de senaste fem åren, med fåtal undantag då relevans till det undersökande ämnet ansågs hög.

REFLEKTIONER

I genomgången av forskning och litteratur noteras att det inte finns många studier som undersöker hinder, trösklar och lösningar till breddat deltagande. Det finns studier som konstaterar att det *finns* ojämlikheter i vilka som tar del av kultur- och fritidsutbud. Därtill finns en del forskning som söker svar på orsaker och bakomliggande faktorer till detta. Dock finns det få effektstudier genomförda för att belysa insatser och åtgärder som är framgångsrika i att bredda deltagandet inom kultur- och fritidsområdet. Denna forskningsgenomgång presenterar därför ett urval av den kunskap som finns tillgänglig.

Det märks emellertid i forskning och rapporter att det eftersöks mer kunskap kring framgångsrika metoder och insatser för breddat deltagande, och att det från politiskt håll uppmärksammas. Exempelvis har Myndigheten för Kulturanalys fått i uppdrag att kartlägga och analysera hinder för allas lika möjlighet att delta i kulturlivet samt åtgärder för att överbrygga dessa hinder.

© Startpoint Advisory AB

Litteraturgenomgång: Kultur
- Kulturskolan

Startpoint ADVISORY

STRATEGIER FÖR BREDDAT DELTAGANDE – MER ÄN BARA AVGIFTEN SOM PÅVERKAR

Forskning visar att den typiska kulturskoleeleven är en svenskfödd flicka med välutbildade föräldrar. Lärare och chefer i kulturskolan ser dock olika möjligheter och strategier för att bredda deltagandet. Detta exempelvis genom lovverksamheter, kort-kurser och prova-på-verksamhet som ska locka eleverna till kulturskolans verksamhet utan uttalade krav på fördjupning eller långsiktighet.

En jämlik och inkluderande kulturskola har under de senaste åren uttryckts som eftersträvansvärt från politiskt håll. För metoder att sänka trösklarna för deltagande nämns bland annat att anpassa verksamheten genom att bedriva den i flera olika bostadsområden eller i samarbete med grundskolor med anpassning av undervisningstidpunkten. Att verksamheter bedrivs i samband med barnens vardagliga grundskolekontext i mindre socioekonomiskt gynnade bostadsområden ses också som strategier för att bredda deltagandet.

Det finns inga entydiga forskningsresultat om avgifternas betydelse i kulturskolan. Utredningen ”En inkluderande kulturskola på egen grund” (SOU 2016) skriver att avgiftsfrågan inte verkar vara den avgörande faktorn för att kunna delta i kulturskolans verksamhet, men för ett antal barn, som lever under knappa förhållanden, kan den vara ett allvarligt hinder. Resultaten av en norsk studie som undersökt kulturskolornas inkludering visar att det största hindret för deltagande är hur verksamheten kommuniceras. Forskarna menar att om kulturskolan inte framställs på ett attraktivt och relevant sätt för en större bredd av deltagare och når heller inte fram till dessa.

En analys av Stockholms stads insatser för breddat deltagande i kulturskolan visade att den kursavgiftssänkning som gjordes 2015 inte fick den avsedda effekt med ett ökat deltagande i stadsdelar där kulturskolan har låg beläggning. Exempel på insatser som däremot gett effekt är riktade och uppsökande verksamheter som direkt vänts till underrepresenterade grupper i samarbete med skola och fritids. Även ett mer efterfrågestyrt kursutbud har lett till ökat deltagande. Det som dock tydligt kan konstateras är att helt avgiftsfri verksamhet är nyckeln att nå ut till nya målgrupper, särskilt i underrepresenterade stadsdelar.

Källor: Kulturell reproduktion och strategier för breddat deltagande i den svenska kulturskolan; SOU 2016:69; Utredning av kulturskoletilbudet i storbyene; Effekter och resultat av insatser för breddat deltagande i Kulturskolan Stockholm.

© Startpoint Advisory AB

Litteraturgenomgång: Kultur
- Bibliotek

Startpoint ADVISORY

FÄRRE BESÖK AV MÄN, LÅGUTBILDADE OCH PERSONER FRÅN LANDSBYGDEN

Biblioteksanvändning tenderar variera med utbildningsnivå, ålder, inkomst och kön enligt undersökningar från SOM-insitutet. Män, lågutbildade och personer som bor på landsbygden besöker folkbibliotek i mindre utsträckning. Detta har varit genomgående trender under många år.

Det finns ett framträdande samband mellan utbildningsnivå och högre antal folkbiblioteksbesök, men inte mellan hushållens totala inkomst och högre antal folkbiblioteksbesök. Detta kan bero på att om folkbibliotek associeras bara med böcker, så kan personer som inte är bekväma med böcker och läsning eller inte ser sig själv som läsare välja att avstå från att besöka folkbiblioteket eller använda dess tjänster.

Digitaliseringen i samhället påverkar även efterfrågan på bibliotekens tjänster och hur verksamheterna bör utformas. Undersökningar från SOM-insitutet visar att invånare som använder internet i minst utsträckning tenderar vara de som också i minst utsträckning besöker folkbibliotek. Forskarnas analys tyder på att digitala tjänster inte är rätt metoder för att nå invånare som inte besöker folkbiblioteken.

Enligt bibliotekslagen ska folkbibliotek vara till för alla, men alla använder inte dessa. I forskningen kan förklaringar anses vara att vissa invånare inte använder folkbibliotek därför att de tror att folkbibliotek inte har något att erbjuda dem. Bibliotek runt om i Sverige gör ständigt insatser för att bredda bilden av folkbibliotek, men dessa lyckas inte alltid och är ett pågående arbete.

Forskare från SOM-institutet frågar sig om detta kanske är ett ”socialiseringsbekymmer”, på så sätt att det hela handlar om hur man från början närmar sig och skapar relationer till folkbibliotek. Biblioteksanvändare är kanske inget man är, utan något man blir genom att skolas in i ett bibliotekssammanhang som kännetecknas av vissa formella och informella regler och normer. Om man inte är förtrogen med dessa, finns risk för att man inte uppfattar att folkbibliotek angår en själv. Detta stöds även av tidigare forskning som tar upp att folkbibliotek kan betraktas vara till för medelklassen, medförande att invånare från andra socioekonomiska grupper inte känner sig välkomna.

Källa: SOM-institutet, Biblioteket på samhälleberget & Allas bibliotek?

© Startpoint Advisory AB

Litteraturgenomgång: Fritid
- Föreningsidrott

Startpoint ADVISORY

PERSONER FRÅN HÖGRE SOCIOEKONOMISKA GRUPPER DELTAR I HÖGRE GRAD

Forskningen har sedan minst 70 år tillbaka visat att personer från högre socioekonomiska grupper, med något undantag, deltar mer i föreningsidrotten än de i lägre socioekonomiska grupper. Ett säkert svar på frågan varför det är så går inte att ge, men forskarna ser en rad troliga orsaker som spelar in.

- **Träningar i en hel del fall förläggs före kl. 17.00.** Föräldrar i de lägre socioekonomiska grupperna kan i de flesta fall inte gå ifrån sina arbeten före arbetstidens slut omkring kl. 17.00.
- **Ökade krav på föräldramedverkan,** exempelvis vid tävlingar/matcher/cuper, vilket föräldrar i de högre socioekonomiska grupperna har större möjlighet till.
- **Debuten i idrottsföreningar sker i allt tidigare ålder,** och ju tidigare barn börjar i föreningar i desto högre grad måste föräldrarna skjutsa med bil. Föräldrar i de lägre socioekonomiska grupperna har bil i mindre utsträckning.
- **Långsiktighet i utövandet.** För att barn ska orka fortsätta med idrott upp i tonåren krävs en s.k. långsiktighetskod i att hålla i sitt utövande.

Kostnaderna för att medverka i föreningsidrotten är även en orsak skillnader mellan socioekonomiska grupper. För att kunna delta krävs medlemsavgift, träningsavgift, avgifter för tävlingar, kostnader för utrustning, avgifter för träningsläger osv.

En ytterligare bidragande orsak till den ökade ojämlikheten i föreningsidrotten kan troligtvis sökas i förändringen av ”innehållet” i idrottsföreningar under de senaste 30 åren.

- Träningarnas upplägg liknar allt mer skolans lektioner. Detta gäller mer i tonårsgruppen än i gruppen under 7 år. Socialisationsmönstren i de högre socioekonomiska grupperna svarar starkast mot skollektionernas upplägg, innehåll och krav på läxläsning.
- Det som också kommit att få allt större inflytande i träningarna i idrottsföreningar är teoretiska genomgångar, spelsystem, övningar som har långsiktiga mål, egen träning på icke-säsong m.m. Detta liknar också lektioner/läxor i skolan, vilket kan ses som en påverkande faktor till att barn- och unga inte deltar i föreningsidrotten.

Källa: Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten? - en studie om socioekonomisk bakgrund och barns och ungdomars deltagande i idrottsförening

© Startpoint Advisory AB

Referenslista litteraturgenomgång

Startpoint ADVISORY

REFERENSER I RAPPORTEN

- Bjørnsen E. Inkluderende kulturskole. Utredning av kulturskoletilbudet i storbyene. Prosjektrapport nr.5/2012. Agderforskning 2012.
- Blomdahl U. Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten?: en studie om socioekonomisk bakgrund och barns och ungdomars deltagande i idrottsförening. Stockholms stad; 2019.
- Blomdahl, Ulf & Claeson, Åsa. Fritidsgården: dess besökare och framtid. Stockholm: Forskningsenheten, Fritid Stockholm
- Delegationen mo segregation (Delmos), Segregationsbarometer hämtat feb 2022 https://segregationsbarometern.delmos.se/
- Eriksson C, Michnik K. Biblioteket på samhälleberget. Sprickor i fasaden. SOM-institutet. 2018. 1. 233-247.
- Eriksson C, Michnik K. Allas bibliotek? Storm och stiltje. SOM-institutet. 2019. 74. 301-320.
- Jeppsson C. ”Rörlig och stabil, bred och spetsig”. Kulturell reproduktion och strategier för breddar deltagande i den svenska kulturskolan. Göteborgs universitet. 2020.
- Kulturskoleutredningen. En inkluderande kulturskola på egen grund: betänkande. SOU 2016:69.
- Kulturrådet, Kulturskola i samverkan, (2020)

© Startpoint Advisory AB

Referenslista litteraturgenomgång

Startpoint ADVISORY

REFERENSER I RAPPORTEN

- Kulturrådet, Kulturskolan i siffror (2020)
- Kungliga Biblioteket: Sveriges officiella biblioteksstatistik
- Myndigheten för kulturanalys: Kulturvanor: socioekonomiska analyser och tidstrender (2017 & 2021)
- MUCF, Ungas rätt till en meningsfull fritid – tillgång, trygghet och hinder, Ung idag (2020)
- MUCF, Fokus 18 - Vilka ska med? (2018)
- MUCF, Goda levnadsvillkor för många, men inte för alla (2021)
- MUCF, Kartläggning av öppen fritidsverksamhet – en nationell bild och faktorer som påverkar deltagande (2016)
- Roskilde Bibliotek: The impact of public libraries in Denmark: A haven in our community
- Sahlgrenska akademin, Äldre och aktivering Vikten av aktivitet för att uppnå ett gott åldrande (2010)
- Stockholm Stad. Effekter och resultat av insatser för breddat deltagande i Kulturskolan Stockholm. 2019.

© Startpoint Advisory AB